

Kovács katáng Ferenc

...az igazság mint vers érkezett...

A hatvanas években születtek

Pillanatképek a kortárs norvég irodalomból*

Az alábbi összeállításban az 1960–1970 között született norvég írógenerációról szeretnék vázlatos képet nyújtani. Az itt szereplő négy prózaíró és hat költő Magyarországon alig vagy egyáltalán nem ismert. Azért esett választásom pont e tíz szerzőre, mert méltatlannak tartom, hogy a könyvvásárok s a média által „elkapatott” kortársaik mellett nem jutnak kellő szerephez, nemzetközi megmutatkozási lehetőséghez, holott írásaik minősége indokolná azt.

Norvégiában is visszafogottabb az irodalmi közéleti szereplésük, így nem csoda, hogy „csak” írásaik tanúskodnak méltó jelenlétükről. Például még Norvégiában is kevesen tudják, hogy Jonny Halberg alábbiakban olvasható novellája 2004-ben bekerült a *Norske mesternoveller* (Norvég mesternovellák) című antológiába, amit ötven kortárs norvég író válogatott, s melyben csupán tizenhét író szerepel, ebből is mindössze nyolc ma élő. Vagy említhetném a műfordítók névtelen táborába visszahúzódva alkotó Johann Gripet, aki verseskötetével, de 2005 tavaszán megjelent regényével is nagy elismerést aratott kritikusi körében. Cathrine Grøndahl pedig több mint tíz évvel ezelőtt debütált első verseskötetével, 2001-ben végzett a jogi egyetemen, s ügyvédként, irodalmi köröktől távol alkotja remekebbnél remekebb verseit.

Egy korábbi, a Nagyvilág 2005. márciusi számában megjelent antológiában az 1970–1980 között született norvég írógenerációról készült összeállítás. Ott a kortárs norvég irodalomról szóló összefoglaló után nyolc-nyolc költő és prózaíró alkotásai olvashatók. Ők azok a harmincas éveikben járó fiatalok, akik nemcsak saját műveikkel hívták fel magukra az irodalomkedvelők figyelmét, hanem antológiák összeállításával, folyóiratok szerkesztésével s az irodalmi közéletben való aktív részvételükkel is.

A 2004 végén válogatásomban, fordításomban megjelent *Északi fuwallat* (Új Mandátum, 2004) című antológia a még fiatalabb norvég nemzedékkel, az 1980 és 1990 között születettekkel foglalkozott. Így ez a három anyag együttesen már átfogó képet ad a kortárs norvég irodalom elmúlt évtizedeiről.

Bazarov gyermekei. A hatvanas években született írók legfeljebb az esti tévémeze előtt ülve csíphettek el apró híreket a nyugati világban dúló diáklá-

* Az összefoglaló Per Thomas Andersen *A norvég irodalom története* (Norske litteraturhistorie, Universitetsforlaget 2001), Steinar Opstad *De az igazság mint vers érkezett* (Men sannheten kom som et dikt – 13 poesier, Kolon 2003) és Ivar Havnevik *Költészet Norvégiában 200–2000* (Dikt i Norge 200–2000) című munkák felhasználásával készült.

zadásokról vagy a vasfüggöny mögött zajló politikai eseményekről. Első, igazi „felnőttirodalom” olvasmányélményeik azokra a nyolcvanas évekre eshettek, amikor Kjartan Fløgstad (1944) író szerint „a regény szórakoztató szerepe eljelentéktelenedett, különösen a film népszerűsége és az ún. való világ televízióban, írott memoárok formájában történő ábrázolása miatt”.

A hetvenes évekbeli irodalom egy részének politizálódása a regény társadalmi szerephez juttatására irányuló kísérlet volt. Abban az időben számtalan norvég író ment el írásaiban igen messzire a politikai didaktika irányába, és olyan irodalmi frontvonalak keletkeztek, melyek aligha érdekelhették egy évtizednél tovább a közönséget, de még magukat az írókat sem. Ez az irodalom idővel kiszámíthatóvá és kissé elkésérítővé vált.

Kaj Skagen (1949) egy 1983-ban kiadott könyvében (*Bazarous barn. Litteraturkritikk/Bazarov gyermekei. Irodalomkritika*) véglegesen leszámolt a hetvenes évek irodalmával, nemcsak azért, mert az tévútra ment, hanem – Skagen szerint – azért is, mert sematikus az emberábrázolásuk. A hetvenes évek végén már szinte a levegőben volt – legalábbis a médiavilág kulturális szerkesztőségeiben –, hogy valami újnak kell jönnie. Ezek a várakozások bizonyos szempontból be is teljesültek, még ha nem is a korábbi Profil-csoporthoz hasonlítható új, egységes iskolairányzat vagy csoport formájában.

1981-ben a műsorszórás monopóliuma megszűnt Norvégiában, és a szórakoztatóműsor-kínálat robbanásszerűen megnőtt. Az új információs társadalom és a szórakoztatóipar megváltoztatta a nyugati világ társadalmi nyilvánosságát. A vásárlási láz, a jólét és az újjgazdagok korszaka volt ez. A norvégok egynegyede részvényekkel kereskedett a tőzsdén. Neves divatcikkek és divatos szórakozóhelyek szaporodtak gomba módra. A felnövekvő nemzedék nagyon sokat adott a stílusra, a látszatra – s akinek nem volt pénze, kaphatott kölcsönt. Így aki nem volt gazdag, legalább úgy nézett ki, mintha az lenne. Természetesen ez csak ideig-óráig mehetett gond nélkül. Új fogalom jelent meg a társadalmi vitákban: „kamatfüggő”. De mielőtt ez a szűkösebb idő beköszöntött volna, a lakosság nagy része már megvásárolta személyi számítógépét. A kilencvenes években pedig általános lett az otthoni internethasználat, s a mobiltelefon éppúgy elterjedt, mint a karóra. Így aztán szinte végtelennek tűnő adatmennyiség vált elérhetővé a korábban elképzelhetőnél sokkal gyorsabb kommunikációs csatornákon.

Fontos következményként csökkent a különbség a központ és a periféria – a nagyváros és a vidék – között. Ugyanakkor a városiasság fogalmáról alkotott kép is megváltozott. A hetvenes években kritikusan szemlélték a nagyvárost, a lakótelepek problémáit, a betonházak falai közti elidegenedést, a zajt és a forgalmat (lásd később Nikolaj Frobenius regényrészletében a nosztalgikus visszapillantást). A nyolcvanas és a kilencvenes évek során az urbánusság fogalma egyre pozitívabb és vonzóbb jelentést kapott, az európaisággal kapcsolták össze. A most megjelenő kávézók és a hozzájuk tartozó életmód a fiatalos stílus része lett. Bár Norvégia továbbra is az Európai Unión kívül maradt, az életstílus s az új irányzatok jelezték, hogy a fiatalabb generáció nemzetközi kíván lenni.

...a realizmus a politikai cél elérésének szükséges eszköze. A hatvanas években született alkotók szárnypróbálgatásai arra az időszakra tehetőek, amikor a különböző művészeti területeken, így az irodalomban is valami új kez-

dett kibontakozni. Ez az új két fronton jelentkezett. Először is meglepetésként a *regiek*, a Profil-nemzedék egy része „váltott”. Ők a politikai másnaposság állapotában szociálrealista regények helyett elkezdtek individuálpaszichológiai irodalmat írni. Az igazán új azonban a nyolcvanas évek második felében fellépő újak nemzedékének köszönhető. Nem alkottak egységes csoportot, de többségük a szociálrealizmustól a modern felé fordította az irodalom irányát.

A kép természetesen ennél sokkal bonyolultabb. Több kiváló szerző írt modern irodalmat a hetvenes években is, így pl. Kjartan Fløgstad és Cecilie Løveid (1951). Az ötvenes, hatvanas évek korai modernistáinak egy része többé-kevésbé változatlan stílusban írt tovább. A hagyományos realistákat is megtaláljuk mindegyik korszakban. A hetvenes évek szociálrealistái tehát egyáltalán nem voltak egyedül a pályán, mint ahogy a nyolcvanas években a posztmodern szerzők sem.

A Profil-csoportnak az a része, mely az irodalmi élet politikai frakcióját alkotta, így Dag Solstad (1941), Tor Obrestad (1938), Espen Haavardsholm (1945), majd idővel Edvard Hoem (1949) és Jon Michelet (1944), könyveivel a kommunista forradalmat akarta elősegíteni Norvégiában. Ez vezette a korábban modernista Solstadot és Haavardsholmot, amikor a realizmust annak feltételezett didaktikai hatóereje miatt választották a politikai cél szükséges eszközeként. Ami a nyolcvanas években történt velük, az a hetvenes évekbeli norvég politikai *hittérítés* utáni egyfajta *visszatérésnek* tekinthető. Több író, így Dag Solstad és Kjell Askildsen (1929) művészete is megújult. Haavardsholm 1980-ban megjelent regénye (*Drift / Mozgás*) talán a *pártirányítás* alól való felszabadulás első jele. Egy másik AKP-s (Munkások Kommunista Pártja) szerző, Kjell Askildsen is új, méghozzá igen sikeres szerzői korszakot nyitott meg a nyolcvanas években. Biztos formaérzékkel minimalista stílusú novellákat írt. Lényege a *sorok közti* elbeszélés, a *nyitott mű*, mely bőséges teret hagy az olvasó társszerzőségének. Az 1983-ban megjelent mesterműve (*Thomas F's siste nedtegnelser til almenheten / Thomas F utolsó feljegyzései a nyilvánosság számára*) az első azon novellagyűjteményeinek sorában, melyek kiemelkedő helyet biztosítottak számára minden idők norvég novelláirói között.

Az új generáció munkásságában kissé leegyszerűsítve két meghatározó tendenciára mutathatunk rá. Egyrészt a domináns posztmodernre, másrészt a kevésbé elterjedt, punk inspirálta *no-future* irányzatra. Nem mondhatjuk, hogy a posztmodern programként szerepelt volna, bár meghatározta a kontextust, amelyben a norvég írók alkotásai értelmezhetők.

A nyolcvanas évek posztmodernizmusának jellegzetessége a regény központi szerepe. Önmagában véve ez nem jelentett újat a hetvenes évekhez képest, de újat hozott magával a norvég hagyományhoz képest. Korábban főként a líra és a rövid szövegek, prózaversek és kispróza domináltak, szívesebben kísérleteztek a kis formákkal. Most a regényen volt a sor. A mércét magasra állították, és ez szerencsésen mutatkozott meg a legjobb regényekben. Megint Kjærstad írásait kell kiemelni (*Speil / Tükör*, 1982; *Homo falsus*, 1984; *Det store eventyret / A nagy kaland*, 1987; *Rand / Perem*, 1990). A kísérletező kedv és szövegtudatosság új esztétikai reflexiókhoz vezetett. A posztmodernnek már nem politikai kérdésekről és szakpolitikai vitákról írtak, mint a hetvenes évek nemzedéke, hanem az alkotásról. Szövegelméleti kérdésekről és irodal-

mi problémákról adtak ki cikkgyűjteményeket, így pl. Jon Fosse 1989-ben *Frå telling via showing til writing* (Az út: elbeszélés, showing, writing), Jan Kjærstad 1989-ben *Menneskets matrise. Litteratur i 80-årene* (Az embermátrix. Irodalom a 80-as években, Nagyvilág, 63. szám). Ezt folytatta később Fosse a *Gnostiske essay* (1999) és Kjærstad *Menneskets felt* (Emberterep, 1997) című munkáiban.

Akik ezúttal kimaradnak. A hatvanas években született prózaírók közül többen már világhírnévre tettek szert. Köteteiket számtalan nyelvre lefordították. Magyarországon is fellelhetők a könyvpiacra, a folyóiratokban. Ezért „mellőzöm” őket szándékosan ebben az összeállításban, s adok helyet kevésbé ismert, de jelentős műveket alkotó szerzőknek. Rövid összefoglaló azokról, akik ezúttal kimaradnak az összeállításból: **Erik Fosnes Hansen** (1965) első könyve történelmi regény (*Falketårnet / Sóljomtorony*), 1985-ben jelent meg. Az 1990-ben kiadott *Salme ved reisens slutt / Zsoltár az utazás végén* a Titanic 1912-es elsüllyedéséről szól, a luxushajó zenészeinek életét mutatja be. A könyvet 25 nyelvre fordították le. Norvég viszonyok közt ez a regény a posztmodern kísérleti regény elleni reakció első jeleként fogható föl. **Erlend Loe** (1969) az újnaivizmus képviselője, különösen második könyvével (*Naiv. Super*, 1996 / *naiv. szuper*, Scolar 2002) aratott nagy sikert. Itt nem a fél évszázados modernizmus formálta „belemenős” nők képe szolgál bonyolult háttérszöveggé, mint Kjærstad *Homo falsus*ában. Itt nem találunk szövegekői csavarokat és lexikális utalásokat. A késői modernizmus kontextusában és jellemzői alapján a gyermekihez és a problematikus előttihez való stratégikus visszafordulásként értékelhető. Stílusát tekintve Erlend Loe meglehetősen egyedül áll. Talán némi újnaivista jellegéről beszélhetünk **Gro Dahle** (1962) írónőről szólva. Nála a családi kapcsolatok, a nemi szerepek, az anyai kötődések állnak a fókuszban (*Pelsjegerliv / Prémvadászélet*, 1991; *Hundre tusen timer / Százezer óra*, 1996). Az anya-lánya viszonyról szól **Merete Lindstrøm** (1963) *Esőgyermekek birodalma* (*Regnbarnas rike*, 1992) és *Ismerem ezt a házat* (*Jeg kjenner dette huset*, novellák 1999) című írásaiban. **Hanne Ørstavik** (1969) regényeinek legfőbb érdeme elbeszélőképessége, bár ő többnyire feszelesebb formában ír, mint a nyolcvanasok általában. A *családi fészek válságának* problémáját feszegeti a *Like sant som jeg er virkelig* (*Éppoly igaz, mint hogy létezem*, 1999) című könyvében. Egy másikban (*Kjærlighet*, 1997 / *Vágy*, Scolar 2001) már tragikus következményekkel mond csődöt a *fészek* funkció, a gyerekevelés. **Karl Ove Knausgård** (1968) *A világon kívül* (*Ute av verden*, 1998) című 800 oldalas gigantikus írásából, meglepő módon, jelentősen lerövidített kisfilmforgatókönyv készült. Tanár és kiskorú diáklány közötti lehetetlen viszonyról szól. Legújabb regényéről kritikusai azt mondják, hogy olyan magas művészi színvonalú, ami már-már provokáció (*En tid for alt*, 2004). **Linn Ullmann** (1966) (Liv Ullmann és Ingmar Bergman lánya) New York-i tanulmányai során felhagyott a színészetrel (tanárai és édesanyja javaslatára). Újságíró lett, Norvégiába költözött. Különböző napilapokban rendszeresen olvashatók kritikus hangvétellű, sokszor indulatos írásai. Első kötete óta, *Mielőtt elalszol* (*Før du sovner*, 1998) számtalan nyelvre fordítják műveit, s ami eléggé ritka norvég szerzőknél, nagy sikerrel mutatkozott be az USA-ban.

Akik az összeállításban szerepelnek. – **Nikolaj Frobenius** 1965-ben született Oslóban. Londonban tanult drámairást (The London Institute of Screenwriting). Regényeket, színdarabokat, filmforgatókönyveket ír. Próbálkozott zenével, színjátszással. Első kötete 21 éves korában jelent meg. De az igazi sikert az 1996-os negyedik kötetével, a *Latour katalógusával* érte el. Kötetei: *Virul (Örvény)*, 1986), *Az ifjú Villiam Oxenstiernes reményteli szerelme (Den unge Villiam Oxenstiernes lysende kjærlighet)*, 1989), *Pokolmesék (Helvetesfabel)*, 1991), *Latour katalógusa (Latours katalog)*, 1996), *Szégyenlős pornográfus (Den sjenerte pornograf)*, 1999), *Odonata (Øyenstikker)*, 2001), *Más helyeken (Andre steder)*, 2001), *A legeslegkisebb (Det aller minste)*, 2003), *Elmélet és gyakorlat (Teori og praksis)*, 2004). – **Torunn Borge** 1960-ban született Oslóban. Író, műfordító, kritikus. *Ez az intervallum (Dette intervallet)*, 1997) című prózakötettel mutatkozott be. Ezt a *Végtelen eltarthatóság (En uendelig holdbarhet)*, 1999), majd a *Moraler* (2001) című verseskötetek követték. – **Per Ivar Martinsen** 1964-ben született. Költő, műfordító, gitáros, énekes, dalszövegíró, a Coydog duó tagja, könyvkiadó. 1992-ben debütált a *csontmaradékok, nővér, csontmaradékok (beinrester, søster, beinrester)* című kötetel. Ezt követte a *vörös hajad (ditt røde hår)*, 1994), a *csalánnyelv (neslespråket)*, 1999), *harmadik terep (tredje territorium)*, 2000), *Cukormitológia (Sukkertøysmytologi)*, 2002). Fordításkötetei: Charles Simic: *Hotel Insomnia*, 2001; Jim Carroll: *Basketballdagbøkene*, (Kosárlabdánaplók, 1996). – **Sara Johnsen** 1970-ben született. A média és kommunikációs szak elvégzése után felvették az akkor induló filmfőiskola forgatókönyv-írói szakára és a rendezői szakra is. Rendezőként végzett. Több sikeres, nemzetközileg is díjazott kisfilm, novellafilm után 2005-ben egész estés játékfilmmel mutatkozott be (*Vinterkyss / Téli csók*). A forgatókönyvek mellett novellákat ír. Regénye 2004-ben jelent meg *A fiú tud valamiről, amit a lány kipróbálhat (Han vet om noe hun kan prøve)*. – **Johann Gripr** norvég író, de Svédországban született 1964-ben, svéd anyja és osztrák apa gyermeke. Tizenhat éves korában szülei Norvégiába költöztek. Korábban a *Vagant* című irodalmi folyóirat szerkesztője volt. Catullust, Horatiust fordított. 2003-ban jelent meg *Egyszerű versek (Enkle dikt)* című verseskötete. A *rövid hazaút (Den korte veien hjem)*, 2005) című regényéről azt írta egyik kritikusa, hogy ennek az írásnak cseppet sem ártana, ha jóval hosszabb lenne. Prózájának különös nyelvezete tükrözi a svédesített osztrák vidéki nyelvi fordulatokat. – **Tone Hødnebo** 1962-ben született Tønsbergben. Költő, műfordító, kritikus. 1995 óta a Novég Írószövetség vezetőségi tagja. A Bergeni Íróakadémián számtalan, mára már az irodalmi élet részévé vált fiatalot oktatót írásművészetre. A kortárs norvég irodalom egyik legmarkánsabb költője. 1989-ben indult a *Lárma (Larm)* című verseskötettel. Ezt követték a *Sötét négyyszög (Mørkt kvadrat)*, 1994), *Inga (Pendel)*, 1997), *A viharlétra (Stormstigen)*, 2002). 2005 nyarán eddigi köteteiből készült válogatás *Szerencsés pillanat (Et lykkelig øyeblikk)* címmel. – **Rolf Enger** irodalomtudományi és francia nyelvészeti tanulmányai mellett írásművészetet is tanult a bøi és a hordalandi főiskolán. Utóbbin később tanított is. De volt újságíró, színházi mindenes. Jelenleg a neves bergeni napilap szabadúszó munkatársa. Első kötete francia költők fordítása volt 1988-ban. Ezt két novellagyűjtemény követte: *Egy órás sincs a világon (Ikke en urmaker i verden)*, 1989), *Bronzfiúk (Bronsegutter)*, 1991). További kötetei: *Napfogatkozás (Solformørkelse)*, 1994), *Mekhane*, 1995, *Ha valaki olyan utálatos*

lenne (*Hvis noen skulle være så vemmelig*, 1997), *Idő és nyugalom* (*Tid og ro*, 2001). – **Cathrine Grøndahl** 1969-ben született. Az 1994-es *Kelts febrázó ritmust* (*Riv ruskende rytmer*) című verseskötetért Tarjei Vesaas debüt-díjat kapott. Az azóta megjelent kötetei: *I klem mellom natt og dag* (*Az éjszaka és a nappal közé szorulva*, 1996), *Det har ingenting med kjærlighet å gjøre* (*Semmi köze a szerelemhez*, 1998), *Lousang* (*Dicsőhymusz*, 2003). 2001-ben végezte el a jogi egyetemet, s azóta ügyvédként dolgozik. – **Christian Refsum** 1962-ben született. Az Oslói Egyetem irodalomtörténésze. Több cikk és szakmai kötet szerzője, társszerzője. 2001-ben debütált a *Transport* című novellagyűjteménnyel. Az *offbeat/új napok* (*offbeat/nye dager*) című verskötete 2003-ban jelent meg. Lírájára kétségtelenül hatnak az amerikai modernisták, mint pl. T. S. Eliot és Wallace Stevens. Társszerkesztője volt az évente megjelenő *Költészet most* 2001-es gyűjteménynek. Legutóbbi esszékötetében szerzőtársával a film és az ember kapcsolatát járják körül, *Csókolózás és verekedés* (*Kyssing og slåssing. Fire kapitler om film*. Pax 2004. Eivind Røssaakkal közösen). – **Jonny Halberg** 1962-es születésű. Novellákat, regényeket, filmforgatókönyveket ír. *Budbringeren* (*Ponyvalevél*, 1998) című filmjét Magyarországon is sikerrel vetítették. 2004-ben bekerült a *Norske mesternoveller* (*Norvég mesternovellák*) című antológiába. Első két novelláskötete Jonny Berg néven az Október Kiadónál jelent meg (*Overgang til terciar / Átmenet a harmincas évekbe*, 1989; *Gå under / Szállj alá*, 1992). Későbbi művei a mai norvég irodalom bemutatására, a fiatal írók felkarolására szakosodott Kolon Kiadónál láttak napvilágot. *Az áradás* (*Flommen*, 2000), *Ártatlan idő* (*En uskyldig tid*, 2002), *Menj a hegyre* (*Gå til fjellet*, 2004).

MAGYAR KULTÚRA ALAPÍTVÁNY

1014 Budapest, Szentháromság tér 6.

Tel: (36-1) 224-8100 Fax: (36-1) 375-1886

E-mail: mka@mail.datanet.hu Honlap: www.mka.hu

A Magyar Kultúra Alapítvány székháza a Budai Vár szívében, a Mátyás-templom szomszédságában található. Az Alapítvány rendezvényeket szervez a magyar–magyar párbeszéd érdekében.

Alapítványi feladataink pénzügyi forrását vállalkozói munkával termeljük meg. Különböző méretű termünk kongresszusok, konferenciák, fogadások, hangversenyek, előadók, bemutatók méltó helyszínei. Az épület díszes aulájában képzőművészeti és üzleti, szakmai kiállításokat rendezünk.

A kétszintes, tizenhat szobás, Hotel Kulturinnoban a szobákhoz zuhanyzó, telefon, minibár tartozik; vendégeinket svédasztalos reggeli várja. Ha velünk dolgozik, a magyar–magyar kapcsolatokat is támogatja!

Októberi közönségrendezvényeinkből

- Október 9-ig:* Pál János „Hazai természetes” c. kiállítása
- Október 4., 18. 18 óra:* Magyar Emlékekért a Világban Egyesület rendezvénye keretében előadások
- Október 7–16.:* IV. Határtalanul Foltvarró Kiállítás és Fesztivál
- Október 11. 18:30 óra:* Halassy Adrien költői estje
- Október 17–30.:* Moldován Katalin „Kőfény” c. képzőművészeti kiállítása
- Október 22–23.:* „Régiók találkozása a vizuális kultúrában” – Magyar Rajztanárok Országos Egyesületének XIX. Nemzetközi Konferenciája
- Október 25–november 11.:* A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület „Franciaországi magyar emlékhelyek” c. kiállítása

Mindenkit szeretettel várunk!

Nikolaj Frobenius

Norvégóra

Részlet az *Elmélet és gyakorlat* című regényből

1978 ősze. A tanár szerint túl sokat hiányzik a suliból. Az osztály ugyanaz és mégis más. Tommy bandája ragasztót szipózik és hasist szív a tanári mögötti erdőben, ide-oda betörnek, és az iskolaudvarról viszi be őket a rendőrség. Tommy úgy behúz egy tanárnak, hogy csak patakzik a vér, előliti a katedrát.

A tanár feje, mint egy feldöntött kancsó, az ajkai felrepednek. Kicsengetnek, és a tanár többé vissza sem jön (attól kezdve nevüket sem ismerő helyettes tanárok veszik körül őket). Guggen alszik az órákon. Egyesek szerint túsúrások borítják a karját, és az apja is junkie, egymásnak adnak el heroint. A jó fiúk*

* Sok év múltán úgy gondolja, hogy ezek a fogalmak, *jók* és *rosszak*, ugyan a gyermekkor terminológiájához tartoznak, de a fogalom pár rögzül a felnőtt tudat durva gépezetében, és soha nem szabadulunk meg ettől a kissé nevetséges és elégtelen besorolástól. Egész életünk során arra törekszünk, gondolja, hogy ellensúlyozzuk *jó* és *rossz* személyiségvonásainkat. Felölttként a rossz fiú éveket fog tölteni azzal, hogy elfedje a gyermekkorában elkövetett rosszaságait, és felettebb erkölcsös embernek akarja beállítani magát. Eközben a jó fiú épp az ellenkezőjét fogja tenni, azaz ellensúlyozandó túlonúl jó gyermekkori személyiségét, nagy erőfeszítéseket tesz, hogy meggyőzze az embereket, hogy ő igazából rossz fiú. Pedig tulajdonképpen csak egy egész életen át tartó (és eleve veszített) csatát vív a gyermekkor kameraszeme által belé égetett kedves jófiú** képpel.

** Felölttkorában Nikolajt egyszer felhívják az egyik tv-csatornától, hogy részt venne-e „A nagy osztálytalálkozó” című műsorban. A programban volt osztálytársak gyűlnek össze a műsoros vetélkedőféleségre. Ez esetben az apropó az, hogy az egyik fiú igen ismert tv-humorista lett. A humorista, aki határozottan az egyik legrendesebb fiú volt az elemi iskola X osztályában, egy rakás provokatív és vicces stuntot produkált a tévében, és a média bajkeverőként emlegette. Nikolaj azonban meghökken, hogy ilyen *vad* hírnevet szerzett magának, hiszen a humoristának csak a kedves gyermekarcára emlékszik, az órákon való figyelmes magatartására.

Amikor Nikolaj szépen megköszönte, de nem vállalta a fellépést (ki nem állhatta annak a gondolatát, hogy egy kivilágított stúdióban üljön, és játszi könnyedséggel beszéljen a Rykkin-i életről; már csak a gondolatától is rosszul lesz, milyen kínosnak tűnhetne), eszébe jutott az, amikor a jó fiúk először jöttek át hozzájuk, hogy elhívják játszani. Úgy megijedt, hogy mit akarnak tenni vele, hogy elbújt a szeméttárolóba és nem volt hajlandó előjönni. Most újra érzi a szeméttároló szagát, és beléág, hogy az osztálytársak rosszindulatúsága csak saját örültségének a torzszüleménye volt. Senki sem akart neki rosszat. Ő volt az, aki kitalálta a jók gonoszságát. (Ahogy a humorista a túlságosan kedves, második sorban ülő gyerekről alkotott képet próbálta kompenzálni, úgy ő [azzal, hogy olyan előzékeny és gyáva] azon erőlködik, hogy elfedje, hogy gyerekkorában mindenütt veszélyt látott.) Nikolaj volt, aki kitalálta a bizalmatlanságot, és meggyőződése lett, hogy a bizalmatlanság lencséjén keresztül látottak minden másnál valóságosabbak.

Most így, felölttként, egy ideig eltűnődik azon, hogy milyen komikus (és siralmas), hogy annak idején, ott a szeméttárolóban, bezárkózott saját poklába. A pokol-gondolatmenet sikeresen bebeszélte neki, hogy minden jó fiú ellenség. Még mindig érzi a szeméttároló szagát, és tudja, hogy a pokollogika csak néhány következtetésnyire van szokásos gondolkodási módjától, és így talán még a humoristánál is kevésbé sikerült elszakadnia attól a fűtől, aki 1973-ban volt (és ezt nem hajlandó elhinni, és ezért pokoli előzékenységével tartja magától kartávolságnyra az elb...ott pokolbizalmatlanságát).

és a jó lányok egyre jobb tanulók lesznek, mígnem egy délelőtt Bendik fejfel belerohan Tommy fejébe, és verekedés tör ki az udvaron a jók és a rosszak között. Az egész iskola beszáll, iskolatáskák és tankönyvek szelik át a levegőt, a helyettes tanárok sikoltoznak. A diáktettek egyetlen masszává fonódnak össze. Senki sem tudja kibogozni, és senki sem látja, ki kicsoda. Tor és Viggo felmásznak az iskolatetőre, kavicsokkal dobálják a diákokat szétválasztani próbáló tanárokat, s azt kiabálják, hajrá stein, hajrá stein. Nikolaj a féleresz alatt áll, cigizik és nézi a hústömeget, majd kiszökik, átvág az erdőn. Egy filter nélküli Teddyt szív. A szájában dohánydarabkák vannak, egyfolytában köpdös, de szereti a filter nélküli Teddyt. Az éles füst marja a torkát. Szeret cigarettázni. Az iskolaudvar vadnyugata eltűnik a háta mögött, s végül már csak távoli morajlást hall. Úgy gondolja, most már eleget tanult, otthagya az iskolát.

Kedvenc tárgya, melyből egyúttal a legjobb, a norvég. Állítólag jól ír. A tanár azt mondja: – Nikolaj, ha ugyanennyi figyelmet fordítanál a többi tárgyra, semmi gondot nem okoznának. De nem figyelsz. Csak ülsz és álmodozol. Hol jár az eszed? És miért nem jársz iskolába?

Nikolaj a fürdőszoba tükre előtt áll és tanulmányozza érzékeny, lányos arcbőrét. Az arcába lógó hajtincsek miatt mindenek kinéz, csak épp punknak nem. Öngyújtóval megperzseli a haját. A fürtök lánggá és füstté válnak. Napokig égett kölniszag van odabent. Hamufrizurája nem túl punkos – egy balesetet szenvedett bábara hasonlít. Bánkodik, és úgy dönt, kölcsönveszi apja régi borotválkozási cuccait. Egy újabb mosdóban töltött este után már csak milliméternyi a haja, de egyetlen, középen tar bőr-

feltokkal. És a nyakán sem sikerült minden fürtöt leborotválnia.

Tor komolyan jegyzi meg:

– Vagány vagy, Niko.

Tudja ő jól, hogy nem vagány. Már azóta tudja, tulajdonképpen túl gyáva ahhoz, hogy punk legyen, mikor először hallotta a Sex Pistolst. A fanzinokban nézegeti az angol punkok képeit, és az arcukat békésen ékesítő biztosítótűket figyeli. Mintha ezek az apró eszközök természetes kinövések lennének. Legszívesebben széttépné a ruháit és egy csavarhúzóval felhasogatná gyerekes arcbőrét. De túlságosan fél a fájdalomtól.

Mégis eldöntötte: punk lesz.

Kezdődik a lányos fiút kiirtó s valaki mást megformáló kiképzés. Mostantól új nevet ad magának: Kaput Niko.

Azon a télen sem ő, sem Tor nincsenek valami sokat az iskolában. Az óvóhelyen tanyáznak és gyakorolnak. Egész álló nap nyúzzák a gitárt és a dobokat. Viggo ugyan jár suliba, de sokszor benéz hozzájuk az ebédszünetben. Olyankor játszanak neki néhány számot, mielőtt visszabattyog.

Alig pár hónappal később már egyikőjük sem jár iskolába. Viggo és Anton is az óvóhelyen tengetik napjaikat, és iskolai munka helyett a punkok pontos tervét követik: zajt és értelmetlenséget keltenek, a nyelvet mássalhangzókká tördelik, nemszabályokat követnek, nemegészségesen és nemkiegyensúlyozottan élnek.

Május 1. előestéjén zavargások törtek ki Oslo belvárosában. Torral nézegetik az újságban a képeket: könnygázfüsttel ellepett fiatalok, ágaskodó kutyák és lovak, levegőt szelő kövek.

Az utcán gomolygó füstpamacskok közt a fiatalok arca tépettnék tűnik. Jövőre én is beszállok, gondolja, mi-

közben tudja, túl sovány a verekedéshez. Ennek ellenére be akar utazni a Karl Johan utcára, összecsapni a sisakos, gumibotos rendőrökkel.

Torral megfogadják, hogy ők is ott lesznek a rendőröket dobálók közt.

Amikor 1979-ben Rykkinben, a május tizenhetediki nemzeti ünnepen Tor, Viggo és Nikolaj az iskolaigazgató beszéde közben biztosítótúkkal tűzdelt bőrdzsekiben, kék-zöld hajjal, skót szoknyában, tépett trikóban, kutyaaörvvel és láncokkal a nyakukban állítottak be a Gommerud iskola udvarára, az nemcsak a rendbontás kedvéért és Berg igazgató s az alkalomra magukat kinyalt lakótelepi szülők felidegesítése céljából volt. Hanem azért is, mert ki akarták fejezni megvetésüket a nemzet, megvetésüket Norvégia iránt.

Nyolcadikosok, otthagyták az elemit, kamaszok. Mégis, ezen a május tizenhetediki reggelen, 1979-ben, újra felkeresik volt iskolájukat.

07:32-től az óvóhelyen ülnek és söröznek.

Tor gyorsabban iszik, mint a többiek. Lenyomja torkán a barna üveget, és csak nyeli a sört.

Éléneklik a *God save the Queen and her fascist regime-t*.

08:14-kor megszólal Tor.

– Elmegyünk meghallgatni az igazgató beszédét?

– Az elemibe? Most komolyan? – kérdi vonakodón Nikolaj. Nem egészen biztos abban, hogy viszont akarja látni volt iskolatársait és szüleiket, inkább itt ülne, inná a sört és játszana pár számot.

– Természetesen meghallgatjuk az igazgató beszédét – mondja Tor. – Udvariatlanság lenne részünkről egy május tizenhetedikén nem megjelenni.

– Tiszteletlenség lenne – teszi hozzá Viggo.

– Egyszerűen nem engedhetjük meg magunknak – mondja Nyomorult Tor, és belé fúrja tekintetét.

Megrántja a vállát.

– Nem szabad elkésnünk – mondja Tor, és feláll.

Mindannyian új nevet kaptak. Nyomorult Tor, Roham Viggo és Kaput Niko.

Nyomorult Tor megy be elsőként az iskolaudvarra.

Az emberek utánuk fordulnak. Bámulnak. A bőrdzsekikre, a biztosítótúkra, a kutyaaörvre a nyakán, Tor szaggatott trikójára. Látja a bizonytalanságot a gyerekek arcán. Egy anya odalép, karon ragadja Tort, de ő kitépi magát.

Utat vágnak maguknak az emelvényig, ahol az igazgató áll és a mikrofonba beszél, az ajkakig és a mikrofonfejig, a tető feletti napig, a kinyalt tömeg feletti, lobogó zászlóig.

– Berg igazgató homokos!

Halálos csend lesz körülöttük.

Tor újabb lendületet vesz, teleszívja tüdejét és üvölti:

– Az igazgató egy pederaszt!

Viggo meglepetten hátrafordul és sottogva kérdi:

– Mi az a pederaszt?

Nikolaj megvonja a vállát.

Most mindenki megfordul, diákok és szülők, a felügyelőtanár és a volt osztályfőnök, anyák és apák, babakocsis kisgyerekek, minden május tizenhetediki szalag.

Megfordulnak és bámulnak.

Tor áll, mint egy cövek.

Az igazgató egy pillanatra félbehagyta jól megírt beszédét. A demokráciáról és az önállóságról, Eidsvollról és Bjørnsonról, a Himnuszról és az egyén személyes szabadságának fontosságáról szóló beszédét.

Az igazgató a pirosan és fehéren virágzó embertömeg közepén egy bőrdzsekit pillant meg. Bőrdzseki és nyelvcsap. Az igazgató csak ennyit lát.

Tor hangja annyira átható, hogy az igazgató kizökken a beszédből, megáll és hallgat.

Egy pillanatilag egymást nézik, Berg igazgató és Nyomorult Tor.

Aztán ismét hallatszik Tor hangja:
– Egészségére, igazgató úr!

Tor a bőrdzsekije belső zsebéből előhúzza egy megbontatlan üveg Frydenlund sört, és teljes erőből elhajítja.

Nikolaj lassított felvételben látja, amint az üveg pörögve szeli a levegőt. A barna üveg áttáncol a napfényen az emelvény felé, a lefésült hajak és szőke copfok, mellények és telemarki népviseletek, a gyerekek kezében lévő zászlócskák, virslik és krumplilángosok, maskara és púder felett. A barna üveg táncol.

Nikolaj csak áll, mintha a lába a földbe süllyedt volna, húsz centit az aszfalton át. Tágra nyílt szemekkel nézi, amint az üveg áttáncol a nemzeti ünnep díszfényn.

Ezen az ünnepen, amelyre még a napfény is kicsípte magát, ott áll az igazgató az emelvényen. A sörösüveg fejen találja, majd leesik a kézirat mellé a pultra. Az igazgató lepillant az előtte lévő üvegre és a papírokra. Se a sörösüveg, se a lapok nem sérültek.

Mintha az igazgató gondolatban hálát adna az égnek. Semmi sem tört össze, semmi sem ment tönkre. A kiáltás, az üveg, az udvart ellepő fura csönd, mintha minden csak délibáb lett volna. Ezt látszik gondolni. A megnyugvás mosolya lopózik a szájára.

De a közel állóknak nyugtalanító ez a látvány: az igazgató sörösüvegre és kéziratára tapadt ámuldozó tekintete.

Másodpercekig áll így maga elé meredve, majd egyszer csak hátraesik, a nézők látóterén kívülre, valószínűtlen sötétségbe.

Tor már eszeveszett iramban rohan át az udvaron, el a zászlórúd előtt, ki az erdő felé.

Nikolaj meg csak áll az iskolaudvar közepén. Körülnéz, meglát egy gyerekkocsiban síró kisiút. A lába gyökeret eresztett az aszfaltba, és mozdulni sem bír. Balra pillant. A felügyelőtanár tátott szájjal fut a gyepen át Nyomorult Tor után. Viggo hirtelen kabáton ragadja, kirántja a ragacsos aszfaltból, és futásnak erednek.

Senki sem úszhat meg ilyesmit.

Tudják. Tor tudja. Viggo tudja. Ő is tudja.

Tor édesanyja nem tudja, hogy mit tegyen. Mindent megpróbál. Komoly beszélgetést. Szobafogságot. Az Üdvhadseregnek ajándékozta Tor bőrdzsekijét. Megtiltja, hogy punklemezeket hallgasson. Éjszakánként halkan sír.

Tort két hétre kitiltják az iskolából.

A kiscsiga igazgatója és az osztályfőnök elbeszélgetnek vele. Szociális gondozót rendelnek ki mellé. Édesanyja Váliumot kap. Tor házit.

A Norvég Törvénykönyvről kell dolgozatot írnia.

Tor egy sörösüveggel fejen dobta Berg igazgatót. Nikolaj még mindig látja maga előtt, ahogy az üveg a sárga napfényvel átszőtt levegőn átörvénylik és eltalálja az igazgató csillogó kobakját. Ezért Tor most kénytelen a Norvég Törvénykönyvet olvasni.

Esténként a garáztető felett belát Tor szobájába, aki ül és olvassa a piros törvénykönyvet, mely tenyerében tartott magzatra hasonlít.

Kunszenti-Kovács Dávid fordítása

Torquill Borge

Cím nélküli versek

1.

*Hol vagy? Sem sírban, sem feltámadottan nem talállak
Úgy is tudom, olyan vagy nekem mint hosszú bambuszrúd
a kötélén egyensúlyozónak; hogy rettegve mélybe nézsek
Így élsz bennem. A védőbáló nélküli trapézművészet
elengedhetetlen félelmével vagy nekem ebben a megállíthatatlanul
kalapáló szívben, ebben a testben, mely nyaktörő mutatóványokat
látszólag nagy biztonsággal végez. Testemből test,
mint szétrobbantott, dadogó szerelem.*

Nem zubanok, mert fogod a kezem.

2.

*Egy forrás mellett olvasok, fák árnyékolják a napot
oly hatalmasok, hogy hiábavalónak tűnik mérlegelni
hol a kezdetük és hol a végük.
Ha foglyul estél a levélzönnek
olyannyira, hogy a zöldellő méhben újjászületté
eldicselkedsz-e, hogy mily hatalmasok
mily fenségesek a fák, vagy ilyesmi?*

3.

*Előbb vagy utóbb minden szomorúság elszáll
minden parazita együttélés felbomlik, de ha megkísérled
árnyékod megelőzni, csontkarokba robansz. A halál nem
ölelés, csak nyüszítő sóhaj, aztán rövid csend
mint vihar után a ballójáratokban.*

4.

*Éjszakára bezárul egy virágszirom. Még ugyanazon éjjel
kítárul egy gyermekököl. Megkerüljük vagy elodázzuk a dolgokat.
(Hogy lettünk mi ilyen gyávák?) Megállapodunk, hogy az éjszakák
csak praktikus dolgokra valók. Misztikus erejük a mi világunkban
megszűnt. Hamarosan a nappalok sugárzása is terhes.
Vaksi, érzékeny, álmodozó. Önálló életre kelt veteményeskert.
Követlenül tempóban burjánzik, s nem belőlünk való.
Milyen halált kell halnunk, ha az éjt a nappaloknak feláldozzuk?*

5.

Egy férfi hatalmas követ emelt ki a földből, ahol évmilliók óta hevert.

A sírján gránit emlékmű terpeszkedik, és senki nem tudhatja egyetértene-e vele?

Oriás keze volt, mint egy lapát, de csecsemő-lágy tapintású.

Erőtől duzzadt, mikor megragadta a követ.

Pontosan oly gyengédséggel nézett az emberek szemébe ahogy azt egy kő megkívánta.

Tiéd, enyém

Kényszercselekvésed lebet megkönnyebbülés, ezt én nem tudhatom.

Borús gondolataid súlyosabbak, mint az én kifícamodványokkal teli tarisznyám.

Fekete üszök tűzvész után

Te és én, mindig valamiben más, nem lebet megmagyarázni.

Egymás szájába elhasznált levegőt libegünk undorodunk és megizzadunk.

Feltámadnak halottaink

Nincs többé távolság, mikor a halottak felgyülemlenek bennünk.

Nyeremény a veszteségben, hogy több testrészünk lesz, mint eddig megoszlik a fájdalom is, betölti azokat, akik rég kiüresedtek.

Nagy összevisszaságban új életre kelnek a holtak. Láthatatlan végtagokkal felfegyverzett horrodíszmenet-kísértetsereg.

Távolságok elfogyóban, saját tengelyünk körül

észrevétlen forgunk. Egy szép napon

a súlyos veszteség után először

más arcát simogatjuk kíváncsi csodálkozással.

Nevezhető gyásznak, kezdetnek egy sor kezdet élén.

Kovács katáng Ferenc fordításai

Per Ivar Martinsen

Alphabet city

*Félmeztelen gyerek
magában játszik
drótkerítés mögött
farkatlan kutya*

*bokor árnyékolta terep
vár felfedezésre
innen a magasból
egy bérbáz ablakából*

*honnan jöhet
ami úgy ballatszik
mint valami zsoltár*

*mielőtt egy sikítás
berekeszti, aztán semmi*

Apazvers

*Kapitány-egyenruhában látom
parancsnoki bídon a Karib-tengeri éjszakában
fáradtság és trópusi láz, személyzet a fedélközben
némelyik alszik, mások egy szűk kabinban
kártya körül bóbiskolnak, gépházban a soros váltás*

s a madarak, hogy el ne felejtsem

a madarak

*minden logikát nélkülözve köröznek
ebben a nyomasztó vers-homályban*

köröznek

lezubannak

Mojo hands

*Trópusi hajnal az ablakredőnyön túl
rozoga villamos kanyarodik a szobába
voodoo-brumm a sötétbarna selyemtapétán
majd felsikolt a síneken és eltűnik
álarcos utasaival együtt
az északra nyíló konyhaablakon át*

*Két hajótörött mély-álomból tapogatózik
a felkorbácsolt vágyig, telivéér ágaskodás
kézzelfoghatóság a felfoghatatlanban*

*A nő
lány, asszony
azt mondja
szerelmes megint*

*A férj
fiú, férfi
kételyeit
cserépbe ülteti*

Death valley

*Csörömpölő bangot hoz a szél
talán görgő bádogdobozok
vagy hullámlemez-csiszolás
üvegnyak az acélhúrokon
váratlan felsíró gyermek
szélirányból, a homokdűnék felől*

*Homok szital, kígyó csusszan
a bokrok között – válaszul
az éjszaka ismétlődő motyogása
a tengerparti metropoliszból
áradó zenére, igen, a zene
a városból jön, s a forgalom
elhatalmasodó, pokoli
utórezgésig fokozódó zaja is*

*Az út mentén halálra ítélt, süket
Coyote, szeme két ezüstpénz
a fényben, alkudozik az istenekkel
társait szólítja az örök vadászmezőkről*

Third floor hotel

*Biblia az éjjeliszekrényen, vérfoltos
kagyló, a kulcslyukon át
a cigarettaautomata körüli mozgást lesi*

*harmadik éjszaka, távirányítóval
felfegyverkezve oszon a
falak mentén, belöpi magát
a letakart tükörbe, tehetetlen*

*igazságszolgáltatás a redőnyön túli
moszkítózümögéses éjben
a parkolóban üresben járó motor
fénypászta-csíkos ágylepedő*

*rekedt hangok, emlékek
mint egy rosszul beállított
öreg rádió, beszélgetésfoszlányok
felhígult szavak a szűk motelfolyosón*

*bőfoltot okádó tévéképernyő
kiüresedett szemek, pár órás bambulás
után kirajzolódik az arc
előrebajol, elstuttogja a nevét*

23rd street

*Árnykép
ami oldalról vetődik
a könyvre*

*az egyik pillanatban kereszt
később utcai lámpaoszlop
– s amint a lap aljára érsz, átugrasz
egy korábban olvasott fejezetet –
elkóborolt madárijesztő emeli
kalapját s invitál a szélbe*

*A kijáratot keresve
csak a sarkot kerüled meg*

Siesta

*Böföggető étkezések a félárnyékban, órákig tartó csend
flamencotáncos a cukornádolvasztó naplementében
sziluett az izzó háttérfényben, ez a kedvenc látomásod
lázfantazmagóriás alkonyat, hüllőerekció, gyíkmosoly
nyirkos sziszegés egyenesen a fülbe, néhány kitépett
olcsó ponyvaregényoldal, társasjátékba kevert intrika
csöpögő vízben kopárra mosódó fénykép, bélyegre
kárboztatott végtelen tájak, élettanulmány, tudatlanság, semmi
és több; képes vagy a lovat megitatni s vágyódní másbóvá*

Kovács katáng Ferenc fordításai

Sara Johnsen

Nagyi karácsonyi története

Részlet az *A fiú tud valamiről, amit a lány kipróbálhat* című regényből

– Léteznek fontosabb dolgok is az életben. – Nagyi hátradőlt a széken és hintázni kezdett.

A konyhaasztalon állt a karácsonyi vacsora. Anya szomorú volt, mert odaégette a disznósültet. Leült, sóhajtott, majd rágyújtott egy cigarettára. Egymásra mosolyogtunk. Odakint elállt a havazás, és teljesen besötétedett.

Anya, Nagyi és önmagam tükörképét néztem az ablaküvegben. Közöttünk pedig, az asztal közepén, a feketére égett sültet.

Ez volt az első karácsonyunk Johnny nélkül. Nem volt ideje hazajönni.

A faluban sokan sajnáltak bennünket. A szomszéd karácsonyfát adott, és segített a hólapátolásban. Dagny, aki a postán dolgozott, ajándékkal kedveskedet nekem és Anyának is. Anya munkatársaitól pedig karácsonyi süteményeket kaptunk.

Nagyi pálinkát töltött magának, majd Anyának, és egy nyelvhegynyit nekem is. Épp arra volt elég, hogy benedvesítse a nyelvem legalsó részét. Egyikünk sem volt éhes. Nagyi szinte sohasem evett, nagyobb örömét lelte az ivásban. Anya aggodalmaskodott emiatt, de Nagyi sosem volt részeg. A szomszédval a konyhában szokott üldögélni és rádiót hallgatni. Amikor sokat ivott, szipogott kicsit, és a szomszéd kuttyusával játszadozott, ez volt minden.

Most visszabillent a székkal, ivott egy kortyot, és a karácsonyi történetbe kezdett. Minden karácsonykor ezt tette, és mi örömmel hallgattuk.

– Jóval fontosabb, mint a sült és a fasírt – folytatta Nagyi. – 1944 decemberében olyan farkasordító hideg volt, hogy két idős nővér halálra fagyott a folyónál. Hazafelé tartottak a templomból. Fakutyán tolt a másikat, aztán felborultak és úgy maradtak pár órát, mielőtt rájuk találtak. Így történt. A folyó tőlünk egészen Vikenig befagyott.

– Szobalányként dolgoztam a Steen birtokon, és ott bizony bőven volt tenivalónk a karácsonyi előkészületek alatt. Noha háború volt, és kemény idők jártak az emberekre, *ők* azért nem szenvedtek hiányt semmiben. Megtisztítottuk az összes lámpát, felsúroltuk a padlót, a kandalló elé medvebőrt terítettünk, süteményt sütöttünk. A sertésbordát horogkereszttel díszítettük.

Nagyi lenyelte az utolsó korty pálinkáját is, majd újra töltött magának.

– A fővárosból jöttek vendégeik, és bizony mindannyian a rossz oldalon álltak.

A faluban öt nagygazdaság volt, és a háború alatt a tulajdonosaik mind a rossz oldalon álltak. Nagyi még most is utálja őket, és azokat is, akik *német gyerekeket* hoztak a világra. Folyton kígyóknak nevezi őket.

– Mi kora reggeltől a konyhában dolgoztunk, és korántsem volt könnyű kiszolgáltatnunk olyan embereket, akik elárulták a királyt és a hazát. Estére a férfiak

berúgtak, kijöttek a konyhába, és tudod, olyankor bizony táncolni és csókolózni akartak velünk, fiatal lányokkal.

Nagyi megcsóválta a fejét, és rám mosolygott. Előrenyújtottam a pálinkás-poharam, hogy kaphassak még egy nyelvhegynyit.

– De azon a karácsonyon fontosabb dolgom akadt, mint hogy a nagygazdával táncoljak.

Nagyi töltött a poharamba. Anya csak ült és kifelé bámult. A szomszéd fáklyákat gyújtott, amik a sötétben sárgán világítottak a bejárat két oldalán. Élveztem a pálinka kaparó, égető ízét a nyelvemen.

– Egész nap ügyeskedtem, hogy félre tudjak tenni egy kis ennivalót. Kolbászt, fasírtot, még sertéskarajt is. A szolgálólányok megígérték, hogy ha kérdezősködne utánam a gazda, azt mondják, hogy megfájdult a gyomrom. Így aztán egy zsák finomsággal kionshattam a konyhából. Nem volt ám valami biztonságos, egyáltalán nem volt az.

Ha Nagyi mesélt valamiről, abban mindig ő volt a hős, és csak helyesen cselekedett.

– Telihold volt, és a szántókat puha hótakaró borította. Felcsatoltam a sílécet és elindultam a tábor felé.

A háború alatt volt Riverlandon egy tábor, ahol orosz foglyokat őriztek. Nyaranta jártunk arra Kaijal csontmaradványokat meg gránátokat keresgélni, de csupán a szögesdrót kerítés néhány darabja maradt meg a táborból.

Az emberek nem szerettek a táborról beszélni. Csak Nagyi. Ő is csupán azért, mert szerette az oroszokat.

– A tábor messze bent az erdőben terült el, és a Steen birtokról közel egy órába tellett odajutni. Noha egész nap talpon voltam, könnyűnek éreztem magam, akár egy pillangó.

Nagyi rám nézett és kacsintott egyet.

– Erőt ad a szerelem.

Nagyi leánykori fényképe az éjjeliszekrényen állt. Komolynak és mérgesnek tűnt rajta. Mivel minden régi kép fekete-fehérben készült, azt is fekete-fehérben képzeltem el, amit mesélt. Nagyi sötét és komor nőalakként jelent meg előttem, amint az elemózsiai zsákkal a hátán tovasiklott a fehér havon. Mögötte pedig sötéten nyúlt el a síléc és a bot nyoma.

– A táborban volt egy barakk a raboknak s egy másik az öröknek. Csak az öröknél volt világosság. A fákra tapadt lágy hó megdagasztotta az árnyékukat. Lecsatoltam a léceket és árnyéktól árnyékig osontam a holdfényben.

Nagyi ekkor az asztal fölé hajolt és drámai hangon suttogni kezdett.

– Amikor eljutottam a kerítésig, levettem a kesztyűmet, és búgó hangokat hallattam, mint egy erdei galamb. Ez volt a jelünk.

Nagyi öreg kezét lágyan labdává formálta, belefújta, búgni kezdett. Anya felébredt a széken, rágyújtott egy cigarettára. Amikor kicsi voltam, a nagyi megtanított galambjelzést adni és szalmaszállal fütyülni. Úgy vélte, az ember sohasem tudhatja, hogy mikor lesz szüksége titkos jelekre, jelzésekre.

– Az erdő csendes volt, csak a galambbúgás, a távolban földre huppanó hó hangja és a szívverésem hallatszott. Aztán megjelent Ő. Nála szebb férfi sosem létezett. Jóllehet olyan vékony volt, mint egy fenyő, és legalább olyan koszos is. Elővigyázatlanul szaladtam ki rejtekemből, mert annyira boldoggá tett, hogy

találkozunk. Intett, hogy menjünk a kerítés legsötétebb részéig. Átdobtam neki az étellel teli zsákot, de ő csak állt és engem nézett.

A történet következő része Anyát és engem is mindig zavarba hozott, de Nagy ekkorra már úgy felbuzdult a lelkesedéstől meg a pálinkától, hogy nem lehetett megkérni, kíméljen meg bennünket a kényes résztől.

– A férfi sötét szeme izzott, keze remegett. Kucsmája alól előtűnt fekete haja.

Nagy meglökött egy kicsit.

– Csak azt ne képzeld, hogy Johnny helyes fiú.

Anya ajkát halk sikoly hagyta el.

– A nagyapja bezzeg... – Nagy megnyalta a szája szélét. – Megcsókolt a szögesdrót kerítésen keresztül. Úgy, hogy a hó megolvadt körülöttünk, a csillagok pedig felszikkasztak az égen. Aztán lekapkodtuk magunkról a ruhánkat, és akkor ő átdöfte uborkáját a kerítés egyik lyukán.

Nagy, aki hosszú ideig dolgozott konyhán, mindig zöldségneveket aggatott a dolgokra.

– Én pedig minden szeretetemmél felé dőltem. Háromszor történt meg, miközben sírtunk a boldogságtól.

Nagy kigombolta a blúzát, megmutatta nekünk a melle fölötti ráncos bőrön éktelenkedő, a szögesdrót kerítés vájta mély sebhelyeket.

– Amikor elengedtük egymást, mindketten véres foltokkal voltunk tele, de én még valami mással is.

Rám mosolygott.

– Az apáddal.

Anya ekkor sírva fakadt. Mindig ezt tette, amikor eljutottunk Apához. Nagy nem törődött azzal, hogy Anya sírt, csak töltött még egy kis pálinkát a poharába.

– Az volt az utolsó alkalom, hogy láttam őt. Nem tudom, hogy meghalt-e vagy megölték-e. Az egyetlen, amit tudok, hogy szerettük egymást.

Anya szipogott, majd ivott.

– Van azért valami szép ebben is, annak ellenére, hogy szomorú.

Megpróbált rám mosolyogni.

Johnny barna szemére és fekete hajára gondoltam.

Nagy ismét meglökött.

– Na, de most aztán enned kell ám, nézd, mi mindent készített anyád. Nő-nöd kell, tudod, nemcsak ülni és szipogni itt karácsony este.

– És megkapták az ételt?

Ezt a kérdést minden alkalommal feltettem Nagyinak. Megkapták-e az éhes foglyok az ételmet, vagy ott felejtették a kerítésnél, míg az egész megfagyott?

– Hát persze – mondta Nagy –, de mint már mondtam, létezik fontosabb dolog is az életben, mint a fasírt és az odaégett disznósült.

Valamivel később Anya elaludt a kanapén. Nagy a kandalló előtt üldögélt, én pedig az ölébe hajtottam a fejem. Úgy tett, mintha egy orosz bölcsödált énekelt volna, de minden egyes szó kitalált volt csupán.

- Apa nem találta furcsának, hogy neki egyáltalán nem volt apukája?
- A mi családukban ez már csak így van, eltűnnek a férfiak.

Puha tenyerével az arcomat simogatta. Elképzelttem egy jelenetet Nagypával, afféle filmes képsort. A fiú fut az apja felé, és azt kiáltja: - Apa, szeretlek, Apa. - És az apa, aki sokáig volt távol, felemeli a kisfiút és sír, most először azóta, hogy ő maga is kisfiú volt.

Könnyek szöktek a szemembe, amikor arra gondoltam, hogy talán Apa is ugyanerről ábrándozott, amikor fiatal volt.

- Aludj csak, kis Amalie.

Nagynak tulajdonképp nem volt szabad így hívnia, de már olyan fáradt voltam, hogy elaludtam, mielőtt még ellenkezhettem volna.

Azt álmodtam, hogy a befagyott folyón egy ládát cipeltünk Anyával. Johnny feküdt benne holtan, de már megöregedve, szakállasan. A jég kristálytisza volt és csúszós. Megálltam, hogy pihentessem a kezem, és ott lent, a folyó jegében, megpillantottam egy fakutyát. Nagy állt mögötte halálra fagyva, félelmetes mosollyal az ajkán.

Amikor felébredtem, a kandallóban már kialudt a tűz. Nagy sehol. Anya sem aludt a kanapén. A konyhában találtam rá, elpakolt az asztalról.

- Nagy az ágyadban fekszik, szegényem nagyon sokat ivott.

Végigsimított a hajamon.

- Melegítsek neked egy kis ennivalót?

- Igen - mondtam. - Gondolj csak bele, mi lenne, ha Apának élnének rokonai Oroszországban!

- Mmm.

Anya a tűzhely fölé hajolt és sikálni kezdte.

- Hát akkor lehet, hogy voltak unokatestvérei és nagyszülei, meg ilyesmi?

- Igen, meglehet.

Megfordult, a hátam mögé állt, megsimogatta a hajamat. Ismét havazni kezdett. A tükörcépünk már nem látszódott olyan tisztán az ablaküvegen.

- De legalább kereste őket? Próbálták a Nagyival közösen megtalálni a rokonokat?

Ekkor Anya is a tükörcépünkre nézett. A szomszéd fáklyái még mindig égtek.

- Apa úgy gondolta, hogy ez az egész történet mégsem annyira igaz.

Megfordultam és Anyára néztem.

- De hát miért?

- Tudod, a steeni gazdának is nagyon sötét haja volt.

Anya ezt annyira, de annyira halkán mondta, hogy megpróbáltam azonnal elfelejteni.

Gangl Orsolya fordítása

Johann Griep

Cím nélkül

1.

*Miért pont Karlstad csatornái jutnak eszembe
míg te a másik szobában alszol
három keserves nap hánykolódása után
végre megpihenve*

*talán a nyugalom teszi, s a közelséged
az éjszakai lámpa takarékos fényénél
Henrik Nordbrandt verseit olvasom
a kellemes magányba vonulásról
az ajtó résnyire nyitott, s a fény ferde
csíkokat barázdál arcodon*

*ez a fénypára akár Hellaszt is idézhetné
de fantáziám csak a värmlandi csatornáig terjed*

*tavaszi felvonulás a virágos, felzászlózott utcán
borgászverseny, semmittevés
jóleső nyugalom a verőfényben*

*Mert alszol, rám is álmoság tör
a könyv hamarosan kicsúszik kezemből
ülök a széken, lábam körül takaró
csak a kórház szellőzőberendezése zümmög
s egy távolodó teherautó*

*ide jutottunk hát, nyugalomba, biztonságba
könnyű lábakon a karstadi csatorna mentén*

2.

Itt akarok ülni

*hallgatni a tenger
csobogását*

*nézni a darvak vonulását
a víz felett*

*anélkül, hogy
rád gondolnék*

*mi von határt
kettőnk közé*

3.

*Szomszédaim nebeztelve kérdik
miért nem vontam fel a zászlót tegnap.*

*Minek a zászlórúd
ha nem használja az ember?*

*Ha gondom volna a felvonással
szívesen segítenének*

*ne árválkodjon hasztalan
mondták, persze jóindulattal.*

*Minek magyarázom
bogy nekem így is hasznos*

*nyugalommal tölti el a lelkem
valahányszor szükségem van rá.*

*A tengerészek tudják
bogy miről beszélek*

*a hobbivitorlázók éppúgy
mint a vénséges vén tengeri medvék.*

*A legkisebb szellőre
ablakot nyitok*

*s hallgatom
amint a kötél*

*a kertben álló
zászlórudat verdesi*

*(finom kis koppanások
mintha sörösüveg falán
köröm dobolna)*

*Kertemben a pokol
leborgonyzott hajóját őröm*

mindenre készen.

Visszavert fény

Költözhetnékem támadt

*kitárultak az ajtók, szabadon szárnyalt
a képzelet, rétegről rétegre illant*

*ahogy a Vänern tó köde lebeg
észrevétlen a víz s a fakoronák felett*

*a középkorúak pánikbangulata tört rám
az vagyok, aki – folyvást*

*visszatérek hozzád
egyik álmot a másikra váltom*

*mígnem az igazi tör elő
s felszállt, mint a köd*

*távolba vesznek kiket szeretünk
de te napsugár szótte hold vagy*

*s én, a nap őrzője
visszavert fény*

Egy pohár víz

*Mit ebédeltem?
Mogyorót, mazsolát.*

*Mit csináltam?
Gyomláltam a kertet.*

*És azelőtt?
Gyepet nyírtam.*

*Mire gondoltam közben?
Hogy egy ilyen szép napon*

*ebben az átkozott
kerten gürcölhetek.*

*Mit csinálnék szívesebben?
Nézném szobám ablakából*

*a napfényben úszó
ápolatlan kertet*

*elmélázva, kávé sok cukorral
füstöt eregetve...*

*Valens Lied ohne Worte
Bach-fúga a hangfalakból, ennyi.*

*Merném én ezt tenni?
Soba. Mit tettem hát?*

*Halálra dolgoztam magam
a kertben.*

S aztán?

*Bekapcsoltam a tévét
ebédet készítettem.*

Mit is?

*Mint már mondtam
mogyorót, mazsolát.*

*De előtte
remegő térdel*

*fájó derékkal
a konyhába mentem*

*s egy pohár kristálytisztá
hideg vizet ittam*

apró kortyokban

egy teljes pohárral.

Li Po nem járt itt

<i>Nem, Li Po sosem volt Värmlandon.</i>	<i>hogy egy szikrányi lobbanásban</i>
<i>Li Po több mint ezer éve nem él.</i>	<i>a retinájukra égek.”</i>
<i>Halála előtt adott egy költeményt</i>	<i>Li Po még szánt időt a rövid üzenetekre.</i>
<i>a címe: Üstökös</i>	<i>Októberben az Orion csillagkép</i>
<i>„Ifjú szüzek bálványa lettem</i>	<i>tűnő fénye gyors vonásokat vet</i>
<i>Ha rám gondolnak nem is sejtik</i>	<i>az éjszakai égre. Szeretnék idén is</i>
<i>hogy ősidők óta nem létezem.</i>	<i>itt ülni a szirten mint régen</i>
<i>Ha rám néznek észre sem veszik</i>	<i>üzeneteken tűnődve.</i>

Turisták

*Mikor régi vágyam végre teljesül
s fapadoson Rómába jutok*

*egy teljes hétig maradok, eszem, iszom
s úgy próbálok élni, mint az olaszok.*

*Talán flörtölök is, mint a helyi férfiak
megadom a módját, nem nyomulok*

*emeletes busz tetejéről megcsodállok
minden egykori istennel és hőssel*

*földízített emlékművet, honnan
– a feledéstől való páni félelemmel –*

*dicső múltunk nagyjai mutogatnak ránk
báméskodókra, nekünk szegezve a kérdést:*

*„Mit vársz tőlünk? Mit keresel itt?”
Lencsevégre kapok mindent*

*s az elmulasztottak miatt
csak otthon bosszankodom.*

*Fárasztó utazás lesz
de hasznos.*

Szarkák

*ülnek az ágon s azt bámulják
miként pazaroljuk fölös luxussal
életünk*

*mint túlsúlyos vadászok
hajszoljuk a zsákmányt
unalomból*

*Bölcsebbek a szarkák, csak
időnként szállnak le hozzánk*

*lelkünkön könnyebbítve
tarka, színes holmit lopni.*

Kovács katáng Ferenc fordításai

Tone Hødnebo

A világ tengelyében

*Darázs minden házban
minden kertben
és hegedűszó*

*kilométereken át hegymenet
szánalmas fénysugár
sóvárog árnyék után*

*mielőtt összeomlanék
miként minden más egyéb
közvetlen előtte
zuhanok fejjel lefelé*

*Isten ölébe egyenest
ki egy gondolattal mindent megelőz
és megjeleníti magát nekünk.*

Mikor a megpillantott

*és a láthatatlan egy és ugyanaz
örökre lezárult szemmel bolyongunk
Semele házában.*

*Mert ami nem látszódkat
cselekedeteinkben lesz bizonyossá
nyomunkba szegődnek az árnyak*

*s az ablakon benyúló
ágak egyre növőben
felemelik a házat.*

Nem vagy nagyobb a gépnél

*forog körbe-körbe a kerék
surrog, kattog a pedál
elengeded a kormányt
bekötött szemmel
tátott szájba csapódó széllel
tarkód mögött légörvénnel
s egy kéz a válladon.*

Hatalmas üzem a menny

*három műszakban dolgozik
szuper műszerekkel
minden apró rezdülést felfog
emberről, bogárról, fáról,
századok óta virágzó nagyüzem
ismétli önmagát.*

Nem

*a susogó ág,
nem a lágy szellő,
nem a gyenge szív
a belső hang szólít: menj baza, menj már
De az otthon távol, valahol messze
Szempillantás alatt döntesz
Épp csak gondoltál rá, már ott vagy
Nem bánod meg, pedig mindent feladsz
A fejedbe kukucskálsz. Látod
a dolgok beindulnak, mint egy felbolydult erdő
dől a fa, erdőt irtanak*

Háborog az ég

*hullámzik a tenger
falevelek érrendszerébe
emberek lélegzetvételébe másolja magát
Eszó hull sötét négyszögekbe
cseppekből duzzadt víztározó
Emberek, bogarak rezzenései is feljegyezve
Rügyekbe zsúfolt cakkos levelek
Ágak serkennek az évnnyire duzzadt nyár során
gyökeret ereszt az élet
Csillag születik*

Cím nélküli versek

1.

*Jöjj,
verébszárny surranása
mikor éber érinti
álmában az alvót*

*Élő közelít álmában
holtat, álom volt
már nem először*

*mélyre merültél
kint nyár
ugyanarra gondoltunk
feledni azt aminek jönnie kell*

2.

*Forog a világ
Üveggömböt simogattál
a másét
a történet benne
nem hagyott aludni.
Lebegsz a hópihékkal
nincs nyugalom, csak mozgás
ahol fel-alá futkosol a házban
feneketlen folyosó
hatalmas ablakok, kint fák
mások élete a sajátod mellett*

*valaki kört rajzol
s te benne állsz
se szél, se visszaút.*

3.
*Nincs nyugalom, csak mozgás
ígéreték s vágyak
a végtelenről ott, távol
Valaki emlékezni fog, ki voltál
mikor a hóesésben álltál
s valamit kértél
a láthatatlan mennyből;
hópelyhes üveggömböt
s egy csepp áldást.*

4.
*Bólogatnak a fák
mellettem még
s a lélegzeted, mint
madár pihegése egy papírdobozban.*

*Óvatosan lépkedsz a bídón
nem szeretnél vízbe esni
mert elragadna a mély*

*s még azelőtt felébrednél
hogy emlékeznél a nyárra
mikor áradt a folyó s a nyár
vakon átsuhant a nyáron.*

Kovács katáng Ferenc fordításai

Rolf Enger

A parfüm

A Ha valaki olyan utálatos lenne című novelláskötetből

Amit az ember a Bolea család háza mellett elhaladva először észrevett, az az udvaron álló lakókocsi volt. Kitémasztották karókkal, sátorzsinórral pedig erősen a kerítéshez és a gyümölcsfákhoz kötözték. Nyilvánvaló, hogy összedőlne, akár egy kártyavár, ha valaki komizkodna, kivenné a karókat és elvágná a zsinegeket.

Ebben a házban lakott Péter Bolea két húgával és a szüleivel. A ház fehér volt. Mállott róla a vakolat, nagy darabokban vált le az utca felé eső déli falról. A ház hátsó oldalán néhány ablak betört. Szétvágott szemeteszsákokkal fedték be őket. A pázsit elvadulva burjánzott. A kertben teljes összeviszszaságban nőttek a kerti növények, a vadvirágok és a gyom. Az erdei turbolya és a gyűszűvirág jól megfért a farkasbabbal.

Rengeteg lom hevert szanaszét az udvaron. Volt ott összeroskadt szárítóállvány, kifakult napernyő – akár az olasz tengerpartról is származhatott – és egy kerekek nélküli autóröncs. Már a kerékfelfüggesztése is elrozsdált. Az üléshezát hasadásain keresztül kitüremkedett szivacsban pici bogarak tenyészttek, olyan színűek, mint a kávészemek.

Két nyárral azelőtt történt a lakókocsival a baleset. A Bolea család nyaralni indult Magyarországra, de már Svédországban elakadtak. Strømstadtól pár kilométerre délre, egy autópálya leágazásában Péter apja túl gyorsan hajtott. A lakókocsi megbillent, és szinte teljesen elvált az alvástól. Kétszemélyes sá-

torban folytatták a nyaralást, egy kempingben Lysekil mellett. Az idő pocsék volt, szinte egész idő alatt esett – a '71-es nyár különösen hűvös és nedves volt. Péter szülei azon veszekedtek, hogy mit csináljanak a roskatag lakókocsival. Az apa kijelentette, hogy otthon megjavítja, így a következő évben kényelmesebb vakációjuk lesz. Az anya könyörgött, hogy hagyják ott Svédországban. Tibor Bolea nem hallgatott a feleségére. Hogy a kocsi ne essen szét a hazaúton, átkötözték. Narancssárga műanyagkötéssel. A kocsi tetején masnira kötve; úgy nézett ki, mintha július közepén egy hatalmas karácsonyi ajándékot hoztak volna Svédországból.

Minden ősszel meglátogattuk Pétert, mert csodás viktória szilvájuk, fekete egresük volt, és a környék legédesebb hamvas körtéje. A körtét egy hosszú bambuszbottal ütöttük le a fáról. Kiszívtuk az egresszemek belsejét, és az üres héjakat a házfal egy bizonyos részére dobáltuk. Odaragadtak, megszáradtak a napon, és idővel valami rovarszerű lényre, talán leginkább a sáskalárvák elhagyott bábjaira kezdtek hasonlítani. Egy éjszaka hatalmas sáskák százai másznak majd ki az üres héjakból – fantáziáltam, miközben a kerítésnek dőlve szívtam az egreshúst. A sáskák formációba rendeződve felrepülnek a körtefákra, és csupaszra rágják azokat. Ezután egy érett gabonátábla felé veszik az irányt. Azt is lecsupaszítják; akkorára nőnek, mint a patkányok, majd elpusztulnak. Tojástartó nagyságú üres

héjak maradnak csak utánuk. Tovább nem mertem fantáziálni róluk.

A ház mögött gomba nőtt. Barnák, nyálkásak, és szinte azonnal rothadásnak indultak, amint kibújtak a földből. Az épeket szétrugdostuk; a szőrösöggő gombák szanaszét spricceltek. A szél nejlonzsákokat zörgetett a betört ablakokon. Arra gondoltam, hogy az őszi viharok darabokra fogják tépni. És akkor bever az eső Péter szobájába.

Eső után csigák másztak elő a földből. A legtöbbjük fehér volt, néhányuk fekete. Akadtak köztük hibridek is, a fehérek és a feketék keresztezései. A bőrszínük azonban nem olvadt össze valami köztes színné, mint a mulatt embereknél; a hibridcsigákon fekete és fehér foltok voltak, és leginkább kicsi, gyilkos bálnákra hasonlítottak. Ha már nem volt több szétrugdosható gomba, a csigákat kezdtük taposni. De a hibrideket életben hagytuk. Úgy gondoltuk, olyan nagyszerűek, hogy szaporodniuk kell.

– Ezt hívják fajhigiénianak – mondta Kurt, a legjobb barátom.

A csiga- és gombamaradványok zsíros kásává keveredtek össze és beborították a földet.

Péter két kishúga, Miriam és Nadia. Bátyjukhoz hasonlóan az ő nevük is magyar származásra utal. Nadia és Miriam ikrek, kétpetéjűek, és annyira különböztek, mint általában a testvérek. Miriam kicsi volt, vékony, szőke hajú, barna szemű. Nadiának vastag, sötét a szemöldöke, világoskék a szeme. Nadia a szebb. Száz koronát ígértünk nekik fejenként, ha esznek a csiga-gomba kásából. Egreshéjat tettünk a bugyijukba. Megpróbáltuk rávenni őket, hogy egyenek gyűszűvirágot, de ők tökéletesen tisztában voltak vele, hogy a növény halálosan mérgező. Jól tudtuk, hogy egyetlen

csibészségünkbe sem fognak belemenni. Csak kuncogtak, és soha nem ijedtek meg, nem unták meg a dolgot. Egyáltalán, Nadia és Miriam nagyon sokat nevetett. Ők voltak a legnagyobb lányok, akiket ismertem.

Péter apja, Tibor Bolea olyan szőrös volt, mint egy gorilla. Meleg napokon fürdőnadrágban és kerek hasára feszülő atlétatrikóban járkált. Még a combja belső részét is szőr borította. A szomszédai sokat beszéltek róla; csak úgy hívták, hogy a „vörös feltaláló”. Vörös, mert elkötelezett kommunista volt, feltaláló, mert megpróbált feltalálni dolgokat. Bár egyelőre nem talált fel semmi jelentőset. De rengeteg ötlete volt, és nagy tervei. A kertben saját dohányt termesztett, amit a padláson szárított és húsdarálóban őrlött. A dohány úgy nézett ki és az illata is olyan volt, mint a boltban kaphatóknak.

*

– Mire valók az írók? Hiszen Ham-sun és Dosztojevszkij mindent megírt. Minden témát felhasználtak már, nem gondolod? – kérdezte az apám.

– De, igen – válaszolt Terje bácsi. A verandán ültek és sört ittak.

– Shakespeare még csak-csak elmegy, de ezt a Myklét fenemód felfűjták. A művei nem egyebek felvizezett koktélnovelláknál! – mondta apám.

Ültem a szobában és hallgattam őket, miközben úgy tettem, mintha tévét néznék. Tibor Boleára gondoltam. Vajon a feltalálókra is igaz az, ami az írókra? Kihalófélben lévő foglalkozás, mert egyszerűen nincs már mit feltalálni. A tudomány és a technika már eljutott oda, ahova egyáltalán lehetőséges. Az ember elutazhat a Holdra. Henry Ford egyszer és mindenkorra feltalálta az autót, a Wright fivérek a repülőt, az orosz Sikorsky pedig

a helikoptert. Persze az ember tökéletesítheti azt, amit egyszer már feltaláltak, de akkor mérnöknek kellene hívnia magát, nem feltalálónak. Nagyszerű lehet mérnöknek lenni. Ha közelebbről megvizsgáljuk: mérnök, vagyis 'ingeniőr', rögtön felfedezzük benne a 'geni, zseni' szót. Vagyis a mérnök egyfajta zseni, gondoltam. Nagyon is el tudtam magam képzelni mérnökként, ha felnövök. Milyen tökéletesre fejlesztették például a repülőgépet, mióta a Writh fivérek fémvázass denevérszárnyakkal repkedtek! Ez az ügyes mérnököknek köszönhető. Ezzel szemben feltalálónak lenni minden bizonnyal az egyik legnehezebb foglalkozás. Iskolában nem tanítják. Magunknak kell megszerezni a tudást, esetleg beutazni Oslóba, a hatalmas, sötét falú egyetemi könyvtárba.

Tibor Bolea morogva járkált az udvaron. A hasát vakargatta, ami pont akkora volt, mint egy medicinlabda. Megpróbált rendet tenni a sok kacat között. De mindig csak arrébb rakta őket, soha nem dobott ki semmit; sohasem lett nagyobb a rend.

Egyik nap Nadiát és Miriamot nyaggattuk. Kurt egy hibrid meztelen csigát rakott Nadia bugyijába. Nadia nem törődött vele. Tovább labdázott, miközben a csiga mászkált ott lent, de úgy tett, mintha mi sem történt volna. Lehet, hogy tetszett neki a dolog? Odamentem Tibor Boleához, hogy beszéljek vele. Elhatároztam, javasolom neki, hogy mérnöknek hívja magát, ne feltalálónak.

– Figyeljen! – mondtam.

Nem reagált.

– Elnézést, eh, Bolea úr! – mondtam.

Nem nézett rám. Egy félig betemetett vascsövet rugdosott ki a földből.

Hangosan köszörültem a torkom. Kiütögette a földet a csőből és kö-

rülnézett; valószínűleg valami helyet keresett neki. Végül felvonta az egyik szemöldökét és rám nézett.

– Nem kellene feltaláló helyett inkább mérnöknek hívnia magát? – kérdeztem.

– Mire gondolsz? Nem értem – mondta sajátos, tört norvégsággal.

– Már nincs mit feltalálni.

– Ó, dehogynem! – mondta. És nevetett. Hangosan, harsogva.

– Nagyszerű lehet mérnöknek lenni! – folytattam.

– Mérnöknek? Sohasem jártam iskolába – válaszolta, és behajította a vascsövet a ribizlibokrok közé.

Egyik délután, egy héttel később, Tibor Bolea magához hívott bennünket. Már napok óta nem lehetett látni. Péter azt mondta, hogy éjjel-nappal a pincében dolgozott.

– Gyertek ide, gyerekek, mutatok nektek valamit! – kiáltotta.

A haja kócos volt, a szeme alatt, feltehetőleg a kialvatlanságtól, sötét karikák ültek.

A lányok előrerohantak a ház felé. Péter, Kurt és én utánuk mentünk. Az anyjuk keresztbe font karral állt a lépcsőn. A szoknyája meglebbent, ahogy a lányok egymással versenyezve elviharzottak mellette. Talán tudták, hogy mit akar mutatni az apjuk, és előre örültek.

– Mit akarhat az apád? Tán csak nem talált fel végre valamit? – kérdeztem Pétert.

– Nem tudom – válaszolta nagyon komolyan.

Lementünk a pincébe, elől Kurt, utána én és végül Péter. Az egyik pincéhelyiségben volt egy kis műhely.

Inkább konyhára vagy laboratóriumra emlékeztetett, mint barkácműhelyre. A földön vödörökben és dézsákban növények álltak, többnyire szárazak; bizonyára a kertben gyűjtöt-

te őket. A plafon alatt futó ruhaszárító kötélről is csokrokban lógtak. Láttam egy kopott padra csavarozott húsdarálót. Ebben örölte a dohányt. De voltak ott fazekak, serpenyők, csészek, lombikok, kémcsövek és más felszerelések, amiket jól ismertem az iskolai kémiaórákról. Némelyik lombikon volt címke, másokon nem. Volt ott egy gázkészülék is, és egy rezsón edény gőzölgött. Péter apja középen állt, és kis kémcsövet tartott az ujjai között. Szemmagasságba emelte. A pinceablak felé fordult, és a kémcsövet a fénybe tartotta. Borostyánszínű folyadék volt benne.

– Arany? – szaladt ki a számon.

Kurt oldalba bökött.

– Hiszen az arany nem folyékony, te ostoba! – suttogetta.

Péter apja rám nézett és felnevetett.

– Varázsital? – kérdeztem.

– He, he. Mindjárt megtudod, hogy mi ez – mondta Bolea úr. – Nadia, először te!

Nadia odament hozzám. Apja leguggolt, mutatóujját a kémcső nyílására tette és néhányszor megfordította. Egy kis folyadék maradt az ujján. Finoman Nadia kézfejeére kente. Kezet csókolt, felegyenesedett, és elégedett mosollyal pillantott a lányára; lehajtott feje alatt kis toka jelent meg.

– Parfüm! – mondtam. – Olyan illata van, mint a parfümnek.

Tibor Bolea komolyan bölintett felém.

– Megszagolhatod, Nadia – mondta.

Nadia az orrához emelte a kézfejét és beszívta a levegőt. Néhány pillanatra a padlót nézte. Majd az apjára emelte a tekintetét. Hosszú szempillái úgy verdestek, mint egy özikéé a Disney-filmekben.

– Csodálatos, Apu! – mondta.

Ezután Miriam következett. Ugyanaz a művelet zajlott le.

– Ez nagyon jó, Apu! – mondta Miriam, miután megszagolta a parfümöt. Az illat terjedni kezdett a helyiségben. Édes, vaníliás, enyhe körteillattal keveredve.

– Mi nem szagolhatjuk meg? – kérdeztem.

– De igen. Parancsoljatok, fiúk! – mondta Péter apja.

Kurt azonban nem mozdult, megpróbált valami kibúvót keresni.

– Pfuuj, parfüm! A fiúkat nem érdeklik a parfümök – mondta.

– De, engem igen! – mondtam.

Előrébb léptem. Tibor Bolea odahajolt, hogy egy kis parfümöt kenjen a karomra, de én visszarántottam.

– Köszönöm, nem, nem akarom magamra tenni. Nadián akarom megszagolni! – mondtam.

Odamentem Nadiához és megfogtam a kezét. Szégyenlősen a földet nézte. Az arcomhoz emeltem. Úgy akartam csinálni, ahogy az apja; megcsókolni a kezét, de ahogy csücsörítve odahajoltam, hirtelen visszahúzta.

– Várj! – mondtam. – Még nem szagoltam meg rendesen!

Megint odanyújtotta a kezét. Megfogtam, és beszívtam Tibor Bolea újdonsült parfümjének illatát. Tényleg jó volt, majdnem ugyanolyan jó, mint az anyám parfümjei, amik több száz koronába kerültek a dán hajó vámmentes boltjában. Lány vaníliaillat, egy leheletnyi körte és talán egy kevés orgona. Hagytam, hogy az illat bejárja kicsit az arcüregemet. Ekkor éreztem meg; volt valami, ami nem illett a többi illathoz, mint egy hamis hang egy zenedarabban vagy egy oda nem illő összetevő az ételben. Keserű volt, heves és szinte kábító. Emlékeztetett valamire, valamire, amit már nagyon sokszor éreztem. Megerőltettem az

agyam, de ott és akkor nem tudtam rájönni, hogy mi az.

– Egy kevés orgona, egy kevés körte. Csodálatos! – mondtam.

– Finom, ugye? Könnyű parfümöt akartam csinálni. A franciák olyan nehezek. Ez egy magyar parfüm – mondta Tibor Bolea.

Bólintottam. Nadia leeresztette a karját. Azon gondolkodtam, hogy nem annak az illatnak köszönhető-e, hogy ott és akkor halálosan bele tudtam volna szeretni.

Péterre pillantottunk, aki egészen a falnál állt.

– Nem szagolod meg? – kérdeztem.

– Ja, de... – jött a válasz.

Gyorsan odalépett és megszagolta a húga kézfejét.

– Remek, mi? – mondta az apja.

– Igen, Apa – mondta Péter.

– A saját kertünk növényeiből csináltam. A nagyanyád sokat tudott a növényekről. Jórészt tőle tanultam. Szabadalmaztatni fogom a receptet. A párt segíteni fog. A Norvégok Kommunista Pártja. Nyithatunk egy parfümgyárat, sok jó munkahellyel – mondta Tibor Bolea.

A lányok lelkesen ugrándozni kezdtek.

– Gazdagok leszünk, Apu? – kiáltotta Nadia.

– Talán – válaszolt az apja.

– Akkor, ugye, vehetünk egy új lakókocsit? – kérdezte Miriam.

Az apja megsimogatta a fejét.

– Türelmesnek kell lenned, kislányom. A munkahelyek fontosabbak, mint a mi gazdagságunk – mondta.

Egy pillanatra elgondolkodott. Aztán így szólt:

– Ha minden jól megy, talán vehetünk egy Commodore Luxot, hűtővel és tűzhellyel.

– És tévével? – tette hozzá Miriam.

– Meglátjuk! – mondta az apja, és megcirógatta.

Egy szót sem szóltam. Beleszagoltam a levegőbe, és úgy tűnt, hogy az a különös szag dominánsabb lett. Talán csak az agyam tette, hogy ez az idegen, a többtől elütő, hamis illat vált meghatározóvá. Talán mindennek ellenére tényleg jó parfüm volt.

– Na, de most menjetek vissza játszani, gyerekek. Még van egy kis dolgom – mondta Péter apja. Megveregette Nadia hátát.

Péterre pillantottam. Egészen a falnál állt hátratett kézzel. Tulajdonképpen az egész szeánsz alatt feltűnően szótlan volt.

Újra kint voltunk az udvaron; hunyorogva álltunk az erős napfényben.

– Az apád, isten bizony, nagyon ügyes! – mondtam Péternek.

– Igen – válaszolta.

– A kerti gyomokból dohányt és parfümöt készít. Szerinted el tudja majd adni? Lehet, hogy olyan híres lesz, mint a Chanel nr. 5?

– Nem tudom. Olyan sok furcsaságot csinált már, amiből nem lett semmi – mondta Péter.

– Például, mit? – kérdeztem.

– Egyszer megpróbált egy újfajta fémet ötvözni, ami erősebb, mint az acél, és könnyebb, mint az alumínium. Kicsi darabokra vágta a biciklimet és beolvasztotta. Azt mondta, hogy kapok másikat, ha kész lesz az új ötvözettel. De nem sikerült neki. És akkor meggyulladt...

– Meggyulladt, micsoda? – kérdezte Kurt.

– Az apám műhelye. Az előző helyen, ahol laktunk. Mielőtt ideköltöztünk – mondta Péter.

– És jöttek a tűzoltóautók? – kérdeztem.

– Igen, négy.

– Négy tűzoltóautó? Szép kis tűz lehetett!

– Nem tudták eloltani – mondta Péter, és belerúgott a földbe.

– Leégett az egész ház?

– Fiúk, szedjünk körtét! – mondta Péter.

Hozta a bambuszrudat és feltolta a körtefa ágai között. A körték lepottyogtak a földre. Már szinte túl érettek voltak. Felvettem egy szépnek látszót. Amikor bele akartam harapni, a körte sérült húsában megláttam egy fülbemászót. A csápjait meresztgette. Nem bírtam nézni; felsikoltottam és eldobtam. Kurt és Péter kinevettek, és azt mondták, olyan ijedős vagyok, mint a lányok. Kurt, hogy megmutassa, milyen vagány, fogta és felfalta az egész körtét, fülbemászóstul, mindenestől. Nem rágta meg, hanem két-három nagy darabban rögtön lenyelte. Ezért csodálnunk kellett őt.

– Éjszaka, amikor a fülbemászó elkezd harapdálni a gyomrod belsejét, pokoli fájdalmaid lesznek! – mondtam.

– Höh – válaszolta Kurt. – Nem figyeltél a természetismeret-órákon?

– Dehogynem.

– Akkor tudnod kellene, hogy az embernek, többek között a disznóval egyetemben, nagyon erős gyomorsava van. Még egy fülbemászó sem tud sokáig életben maradni az ember gyomrában.

– Ó, dehogynem! – mondtam. – A fülbemászó a skorpió rokona. És a skorpiónak van a földön a legkeményebb páncélja. Kibírja a tűző napsugarakat, a százötven fokos meleget és még a radioaktív sugárzást is. És egy kis gyomorsavtól kinyiffanna? Hah. Te nem figyeltél a természetismeret-órákon. Csak ülsz, álmodozol, és a lányok jár az eszed.

– Nem érdekelnek a lányok. És nem hiszem, hogy a fülbemászó a

skorpió rokona. Szerintem inkább a szúnyogé. És ki fél egy nagyobbacska szúnyogtól? – mondta Kurt, és megvetően hátravetette a fejét.

– Szúnyog, persze! – mondtam.

– Majd meglátjuk. Holnap reggel a suliban vagy fekete karikák lesznek a szemem alatt a kialvatlanságtól, vagy kitűnő formában leszek – mondta Kurt.

– Holnap találkozunk! – mondtam, és elindultam hazafelé.

Kurt másnap teljesen egészségesnek látszott. A fülbemászó egy cseppet sem kínoztta éjszaka. Előre tudtam, hogy így lesz, de nem hagyhattam, hogy csak úgy igaza legyen.

*

Egyik vasárnap, nem sokkal azután, hogy Tibor Bolea kikeverte az új parfümöt, Terje bácsi autókázni hívott bennünket apámmal. Új autót vett magának, egy piros Opel Kadett 68-as modellt. Sokáig álltak és csodálták, mielőtt kigurultunk az udvarból. Míg apám mind a négy oldalról bemászott a kocsi alá, Terje bácsi elégedetten pöfékelt a pipájával.

– Kitűnő állapotban van, sehol egy rozsdafolt. De a festés egy kicsit matt – mondta apám.

A hátán feküdt a földön, onnan pillantott fel ránk.

– Mja – mondta Terje bácsi, és a bal hátsó keréknél kiütögette a dohányt a pipából.

A fjord túloldalára mentünk kirándulni. Meg akartunk nézni néhány őskori sziklarajzot és egy vikingtemetőt. A sziklarajzokat nem találtuk meg, a vikingtemető pedig úgy nézett ki, mint egy közönséges földkupac. Reméltem, hogy legalább egy rozsdás vikingsisakot találunk. Hazavittem volna anyámnak: Hoztam neked egy szép virágcserepet.

Apám azt mondta, hogy a sisakokat már réges-rég kiásták és elvitték a múzeumba.

Újra beültünk az autóba.

– Na, most mi legyen? – kérdezte apám.

– Megyünk az orrunk után – válaszolta Terje bácsi.

Megálltunk egy kilátópontnál, és lenéztünk messzire a völgybe. A hegyoldalon tehének legeltek. Egy út menti vendéglőben ettünk. Apám és Terje bácsi marhaszeletet evett, én virslit kértem krumplipürével. Mikor a vendéglőből elindultunk, Terje bácsi észrevette, hogy a tank már majdnem üres. Bekanyarodtunk egy BP-kúthoz. Amíg az egyik benzinkutas a tankot töltötte, kiszálltam az autóból. Volt nálam egy nyersgumi labda. Kékesszürke, mint az agyag. Elővettem a zsebemből, és pattogtattam kicsit az aszfalton. Rápattant egy kőre és messzire gurult. Utána futottam; egy távolabbi, az autómosó kocsibehajtójánál magányosan álló kúthoz gurult. Megálltam és beleszagoltam a levegőbe. Azonnal felismertem, hogy milyen szag rejtőzött Tibor Bolea parfümjében. Talán a szél hozta? Apám hívott. Visszaraktam a labdát a zsebembe, és visszafutottam az autóhoz. Mikor már egy ideje úton voltunk, elmeséltem nekik, hogy Tibor Bolea kevert egy új parfümöt.

– Tényleg? Ne mondd! És jó? – kérdezte apám.

– Igen is meg nem is.

– Igen is meg nem is? Ezt hogy érted?

– Valami nem stimmel velem – mondtam.

Az apám nevetni kezdett. Már rég nem hallottam ilyen jóízűen nevetni. Valami vicceset mondtam talán?

– Rajtam nevelsz? – kérdeztem.

– Tibor Boleán nevetek. A bolond! – válaszolta.

Az autó táncolva vette a kanyarokat. A repceföldek olyan sárgák voltak, hogy bántották a szemem. Terje bácsi füttyörészett. Rögtön ezután elaludtam, és csak akkor ébredtem fel, mikor felhajtottunk a kompra.

Egyik este, néhány nappal később, Kurttal egy utcai lámpa alatt találkoztunk. Elindultunk az utcán, és megálltunk Tibor Bolea háza előtt. Láttuk, hogy a pinceablakból világosság jön. Bolea úr feje ide-oda táncolt a lámpafényben. Azt gondoltam, hogy a parfüm továbbfejlesztésén dolgozik szorgalmasan, hogy megszabaduljon a hamis szagtól.

Nem beszéltük meg előre, olyan volt, mintha szavak nélkül is értettük volna egymást; bementünk a kertbe, és kivettük a karókat, amik a Bolea család lakókocsiját támasztották. Elváltuk a zsinórokat és elfutottunk. Az utca túloldalán elbújtunk a bokrok között. Nem történt semmi. De akkor jött egy szélhökés. Elnyúló recsegés-ropogás hallatszott, és a kocsi lassan összedőlt. Olyan volt, mint egy térdre rogyott ember.

Szanyi Ágnes fordítása

Cathrine Grøndahl

Dicsőimnusz

*semmi sem biztos a dicsőimnusz körül
könnyen eltűnhet a tónus
a soros refrének egyikénél
Elmebet a hangom július közepén
mikor a világ boldogságban úszik
Rózsák, csókok, gyerekek s nyár!
Nem tudok jobbat
Énekelek, pedig mindent elveszthetek*

Rettenetes dicsőimnusz

*Rettenetes dicsőimnusz a szerelem dala
ha nem talál fülekre
Mégis harsog
és telekürtöli az egész világot
A mennyek legfelsőbb régióiból
sugárzó fény
Maga az élet s az ember kap utána
Fejest ugrik a boldogságba
Többé nem képes uralkodni magán*

Nem alkottunk semmit

*Van tető a fejünk felett, békesség a javából
kijutott nekünk
Nem kell háborúba menned
Mérgező szavakkal nem bántunk senkit
Ha a falak beszélni tudnának
rólad mesélnének
Hallottam korábban, de jelentsd ki örökre:
Mellettem maradsz mindig
Egy nap majd mégsem értelek igazán
Egy nap majd a falat nézed s kijelented:
Nem alkottunk semmit
Nincs miért tovább küzdeni;
háborúk utáni korszakban élünk*

*Nincsenek fehér foltok az atlaszon;
szürke napokat morzsolunk
Beszélsz s kerülöd a tekintetem
Egy óra alatt mindennek vége
Eladjuk a házat
Költözünk
Felégetünk mindent
Megszűnnek a közös bétköznapok*

Eressz a tengerekre!

*Eressz a hét tengerre!
Mellkasom csupasz
karom a szeleknek kitárom
Áradjon felém minden –
Nagy álmaim vannak
Időnként elmerülök,
de mindig akad valami
hogy támaszt nyújtson
s tengerről tengerre
lendítsen előre
Nézz rám!
Hajam nem fékvitorla
Nincs félárbocon a ruhám;
csattogva zengi az életem!
Eressz a tengerekre!*

16 év

*Arra a reggelre vágyom,
amikor 16 évesek voltunk
s minden igazivá lett;
kezed, száad, szemed, a fű
s a vibráló nap
Csak 16 évesek voltunk
Virradatig ébren tartottál
s azóta is hozzád láncol
az az első reggel
A többi szükséges rossz
Fáradt vagyok, de pibenni nem tudok
Az ártatlan álmom éppúgy fölösleges
mint nélküled minden egyéb más*

Tud-e a törvénykönyv éneket rólam?

*Én tudok egy dalt a törvénykönyvről
De tud-e az is rólam?
Tud-e altatódalt
mikor álmatlanul fekszem?
Ismerem a törvényeket
de meghallják-e
hogyan örömködsz bennem
Virágot küldök
s azt mondom szeretlek
mire a szóbalom képtelen
Még egy rózsaszál is érti
de a méltóságteljes könyv hallgat;
egy lapja se rezdül*

Kovács katáng Ferenc fordításai

ROST-SZIGETCSOPORT (SIPOS ZOLTÁN FELVÉTELE)

Christian Refsum

Reklámok

1.

*Az újságokban az áll
hogy magunkat éppúgy
mint a divaticikkeket
reklámozni kell*

*Fele-fele arányban önző
illetve önzetlen vagyok*

Vegyetek hát!

2.

Figyelem a kövezetet

*a pénztárosnő szavaiban
a felhangokat*

*a kistányéron landoló
tízkoronás pörgését*

*vagy a jeggyűrűjét
miközben rám mosolyog*

– Parancsoljon

– Köszönöm

*Vásárlók közelednek
továbbmennek*

*Nem áll fel, nem kiabál:
„bízatok bennem!”*

*A nap végén
hazamegy*

*férjébe
gyermekeibe*

*virágot locsol
tévét néz*

*vizsgára készül
lefekszik, alszik.*

3.

*Unom a reklámokat
a piros szandálos
gyerek jut eszembe, aki
a japán csempét tároló
konténerek között
rohangászott*

*Az olajfoltos aszfalt
egy kevésbé piszkos részén
rágógumit kapart össze
és amikor senki sem látta
szájába tömte*

4.

*Unom a jövőért imádkozó
ábitatoskodókat
a legostobábbak mindenek között*

*„Irgalmazz nekünk
add, hogy gazdagok
népszerűk legyünk
s ne hagyd elveszni
a gyülekezetünk!”*

5.

*Fekete-fehér film:
Ló húzza a szekeret*

*vasalt kerekek
csattognak a macskaköveken*

*koporsó nagyságú
öreg falióra*

*ide-oda billeg
a kocsi végén*

mint az inga

*egy gyalogos odakap
de már késő*

*számlappal lefelé
leborul az óra*

*ahogy pocakos ugrik
hasast a vízbe*

*sikoly, csörömpölés
hasadó fareccsenés*

*inga, rugók, fogaskerekek
pattogva görgenek*

*szerteszét
Dalol mind*

*az idő ez itt
gyorsabban ver a szív kicsit*

*aszfalton elfutó
koppanó cipők*

6.
*Nem mintha a reklám
maga a bűn volna*

*de muszáj ezt
mindenütt?*

7.
*Abogy az Írásban áll:
Vedd ezt az ágat*

*szúrd le a sivatagba
Ez a világ. Itt jártam*

*Vagy: Ölelj magadhoz
Fogd tenyeredbe az arcom*

*Hajad nyári szellő cirógatta
Kettesben voltunk*

8.
*Mellkasát veri
a majom*

*nincs kívül
küzdeni, páرزani*

*visítózik
mellkasán dobol*

*vörös seggét
reklámozza*

*banánért, perecért
árulja testét*

9.
*Élvezzük a gyerekes reklámot
ha megnevetett*

*Néha
mikor kicsit kínos*

*nem nevetünk. Leizzadunk
elpirulunk*

*Van valami megkapó ebben is
Különös nézni az érintettet*

*ferde, torz mosoly az arcán
keresztbe tett lábak*

*mintegy bezárkózik
védekezésül*

10.
*Miért bögnek a tehenek
mint egy öreg kamrába*

*rozsdás sarokvasán
óvatosan nyíló ajtó?*

*Miért lesz a hang
az öregedéssel*

*repedezett
mint málló vakolat?*

11.
*Reklám minden?
S unok én már mindent?*

12.
*Készülődöm
anélkül, hogy*

*valamit akarnék
Panaszskodom*

*a szélben zizegő
fák leveleire*

*az összes levélre
az összes fára*

*Futballpályák salakjában
minden egyes szemre*

*fűre, amin tapodok
s lábamra, amivel járok*

*a kibaszhatatlanul beverő
számítógép-memóriára*

*a radírra
s a radír vájta nyomra*

*pillantásra
kihűltre, kiüresedetre*

*Nagyon nehéz sokra figyelni
és keveset akarni*

13.
*Miért borzongok
mikor a hátadat simogatom?*

*Miért pislogok
ha rám nézel?*

*Miért olyan jó csókolni?
A szerelemre nem panaszkodom*

*sem a kedvesemre
Gyermekeimre esetleg?*

*És barátaimra?
Belefáradtam a reklámokba*

*hogy mindig igazuk van
Nem hadakozunk ellenük*

*Az sem velünk
Csak barsog*

*ordít szívet tépőn
mint egy gyermek*

*Megunjuk a siránkozást
s kézen fogjuk a kölyköket*

Keblünkre öleljük

14.
Weitergehen

*Fáradt vagy
Mozdítani sem bírod
a lábad*

*Sajog a tested
semmit sem akar*

*Térded merev
minden irányban
S ha mozgatni akarod
törni kell
mint a halottakét.*

Az avarba kívánczol
 sóvárogsz, hogy a sárga
 vörös levelek kusza
 erezetükkel
 mint a lágý hó
 betemessenek.
 Szemedre
 orrodra, szádra, füledre
 tapadjanak s komposzt
 légy te is, termőtalaj
 a föld hatoljon beléd
 s a földdel
 egyenlő légy
 hogy az óvodások
 rajtad
 futkározhassanak
 színpompás
 terepjáró
 gumicsizmáikban
 esőoverálban
 visítózva
 anélkül, hogy tudnák
 bullán taposnak
 Futkosnának rajtad
 akár egy dombon
 kőszegélyen
 vasúti sínen, játszótéren
 kidőlt fa korhadó ágán
 bármilyen küszöbön

Oly szomorú voltál
 oly végtelen elkeseredett
 hogy nem remélted
 lebet még folytatás
 vagy kilépve önmagadból
 elbágyhatod a tested
 De hová?
 A semmibe?
 Ha ez olyan egyszerű lenne!

Elmenekülni a semmibe?
 A gondolat szebb
 mint az ószi álom
 ami nemcsak szomorú
 ám tolakodó
 és végzetes is
 buja, sárga, zöld,
 vörös és barna
 mint egy zsíros, szaftos
 ratatouille
 de mérgező és emészthetetlen

a semmi megfelelője?
 Nem, ez nem a semmi
 s nem is az ismeretlen

Senki nem töri a térded
 nem hoz menekész állapotba
 s nem indít el.
 De egy nap felébredtél.
 Lábra álltál. Jártál

semmi nem változott
 mégis más lett
 tovább élni

Megéri hát – mondom
 minden áron
 akarni
 s tudom
 hogy kételkedsz szavaimban
 de tudd, hogy nem tágítok

Kovács katáng Ferenc fordítása

Jonny Halberg

Ragyogás

Korán felkelek. Anya már a verandán ül. Nemsokára talál magának valami bíbelődnivalót, és egy óra múlva meggyőzi magát, hogy megérdemel egy sört. Anya körmei nem teljesen tiszták, és már nem fésülködik.

Töltök egy csésze kávé, leülök, elnézek a völgy fölött. A másik oldalon, a Solhøy felőli meredeken olyan békésen állnak a birkák a réten, mint kis felhőcskék. Egy zöld John Deere arrébb gördül egy darabon. A tavaszi munkák kellős közepén járunk, dolgoznak. Ahol a völgy kiszélesedik, a folyó lassan hömpölyög a tó felé. A magas felhőhegyek alatt csillog a víz. Hogyan látnám mindezt, ha most jönnék ide először? Mit gondolnék a faluban lakó emberekről?

- Ma kiviszem – mondom.
- Vezetni?
- Most először.

A festőművészek fehér vászonnal kezdenek. Az írók üres lapot tesznek az írógépbe. Nekem egy Volvo Amazonom volt. Eléggé lepusztult Amazon, de rozsdá nélkül. Nem akartam se amerikai, sem egy új Fordot vagy Opelt. Népautót akartam. Ma már szinte senki sem vezet Amazont, de számomra ez a népautó. Elmúlt az ősz, a tél és a tavasz is, mire átépítettem. Hétfévenként a bátyáim segítettek, de többnyire egyedül szereltem.

Anya fázik.

– A nap legjobb része a reggel – mondja.

Simogatom a macskát, hagyom, hogy az ujjaim közé simuljon a hosszú, szürke bunda. Felveszem az overált, a védőcipőt, és kimegyek a

csűrbe. Kicsit várok, mielőtt kinyitom az ajtót, hogy megnézzem Anya évekkal ezelőtt ültetett krókuszát az egykor hófehér, mára idő marta házfalnál. Kimentem az éjszaka. A fák és a domboldal gyanta és csirázó fű szagát árasztotta. A ház, a csűr és a felfordult autóroncs beleolvadt a sötétbe. Nem volt mit nézni, de az erős és mély illatok fűszerként lebegtek a levegőben.

A fák mögött autót hallok. Egy Ford 17m zötyög be az udvarra, és a csűr előtt áll meg. Durran a kipufogó. Raggen és Kim ül az autóban. Amióta az autót szerelem, Raggen folyton a nyomomban van. Ajánlotta, hogy ingyen segít, csak mert annyira odavan az autókért. Időről időre megjelent, de nem engedtem be a csűrbe, sem őt, sem mást a városból. Raggenel hasonlítunk egymásra. Leginkább a saját társaságunkban érezzük jól magunkat. De Raggen nyughatatlan, mindig rágja valami. Betört néhány helyre, és drogot árul. Nekem ez teljesen oké, amíg nem lop tőlünk, és nem ad el hasist az anyámnak.

– Reggelt – kiabálja. – Kész van? Kimész velem?

Nem értem, hogyan tudhatta meg.

– Nem, még nem. Az utolsó simítások hiányzanak – mondom.

Elősietnek. Kim koreai, de évek óta Enevargban lakik. Tavaly ősszel folyton feljárt ide. Magas, sötét hajú, az összes helyi fiú sorra szerelmes volt belé. Nagyokat túráztunk együtt, horgászgattunk, tollasoztunk, és engem meglepett, hogy ő, aki akárkit választhatott volna, engem választott.

De Kim nem az én típusom. Amikor szerelmes lettem, megkértem, hogy ne jöjjön többet; olyan nyughatatlan, mint Raggen, és halálra unta volna magát itt fent.

– Tudom, hogy ma vezetni fogod – mondja Raggen.

A kezével összefogja hosszú haját s gumival lófarokba köti. Leveszi a napszemüvegét és ferdén elmosolyodik, majd visszatolja a szemüveget és cuppant egyet.

– Honnan tudod? – kérdezem.

– Csak tudom.

– Nem talált.

– Esküszöl?

– Esküszöm.

– A francba! – mondja, és össze-szorítja az ajkát.

– Csinos bördzseki – mondom Kimnek.

– Csak nem előmáasztál az odúdból végre? – válaszolja.

Kimben van valami, amitől más, mint a többi környékbeli lány. Valami különleges. Látszik a mozgásában, hallom a hangjában. Valami olyasmi, csak a nőkre jellemző, amit a férfiak mindig keresnek a nőkben.

Azt hiszem, ezt Raggen is tudja.

– Ne piszkálódj! – mondja.

– Van mit tenni. Élvezd a napot – mondom.

Raggen odamegy a csúrhöz. Tudja, hogy sötét van bent, és úgysem engedem leskelődni. Ezért leskelődés helyett a fülét tapasztja a faajtóra és hallgatózik.

Az avatás olyan lesz, mint keresztelő a napfényben. Az autó piros. Tíz réteg festék és húsz réteg fényezés. Tetőlapítás, levágtam a rugókból, hogy leültessem a kocsit. Sárhányó-alakítás. A lökhárítók és a hűtőrács krómozva. Alacsony profilú abroncsot tettem rá, olajnyomásmérőt és Nardi-kormányt.

Új, V8-as Rover motort szereltem bele. Egyébként minden eredeti, az ørebrói bontóban vásároltam. Nem akartam olyan csicsás cuccokat, amit sok ember a járgányára aggat. Sem hátsó spoiler, sem oldalsó szoknyát vagy kagylóüléseket, de különösen nem akartam róka farkat, mint ahogy plüssmacit vagy karácsonyfát sem a hátsó ablakba. Legyen csak egyszerű.

Amint becsúszik a kulcs, várok még egy kicsit, majd elfordítom. Feldübörög a motor. Erőtéljes hang; mély és durva, így is érezni az erejét, hogy nem bógetem fel. Ez az erő. Lassan kitolatok a ház elől. Anya intget a verandáról, és amikor kiszállok, bár fogalma sincs az ilyesmikről, azt mondja, hogy ez egy bestia.

– Jól van, mutter – válaszolom.

Rekedten nevet és eltűnik befelé, hogy titokban igyon egyet.

Anyá aggódik. Mindig is ilyen volt.

Óriási bogárként zümmögök a hegyek között, lassan, alig hallani a motort. Olyan szorosan és közel ülök az aszfalthoz, hogy szinte semmi sem választ el az úttól. Nagyon jól fekszik a kanyarokban, nem úgy, mint egy francia, amiben hányingert kapni a hullámzástól. Közeledek a leghosszabb egyenes szakaszhoz, és nyugodtan rálépek a pedálra. Megizzad a tenyerem. Már az egyenesben vagyok. 110. 120. A Rover dorombol. 130. 140. Álomban éppen így csináltam. Elhagyom a 170-et, kicsit remeg a kormány, de nem túlságosan. A hangák, kövek, árokpartok barna masszává olvadva tűnnek el. Megvan. Elértem a 180-as vonalat, olyan, mintha csak csendben állnék. Megcsináltam.

Az egyenes után megállok, kimegyek a mocsár széléhez és rágyújtok. Ennyi volt, gondolom. Aztán beme-
gyek a városba.

A főtéren ma piac van, és tulajdonképpen tilos autóval behajtani. De minden szombaton egy banda bemegy a sarokig, és ott parkolnak. Ma is ott vannak, néhány nagy dög és egy pár Harley. Odagurulok. Mindenféle korú emberek lódörögnek a kocsik között. A legrondább amerikai áll középen, a legelőkelőbb helyen, Mortensen rózsaszín Impalája. Az impala tulajdonképpen egy antilop. De ez a széles rózsaszín bálna olyan sok tonna rozsdás vasból áll, hogy egy meleg nyári napon szinte elsüllyed az aszfaltban. Ki nem állhatom az Impalákat. Amikor kihívóan tovaringanak az úton, a többi autónak nem hagynak helyet. Mortensen is hasonlóképpen vezet, de ha az autón kívül van, akkor bizonytalan és óvatos. Így nem teljesen pontos. Össze sem lehet hasonlítani, milyen az autójával vagy nélküle.

Tíz méterre parkolok le a legközelebbi Harleytől.

Abbahagyják a beszélgetést. Eltelik két vagy három perc. Akkor jön az első, egy fiatal fiú. Néhányan követik, a többi utána csorog.

Köröznek körülöttem, lehajolnak, megnézik a krómozást és a lakkot, anélkül hogy megérintenék. Beszélgetnek és bólogatnak. Egy ismerős, behajolva az oldalsó ablakon, halkan megjegyzi, hogy ez egyszerűen csodálatos.

– Aha – válaszolom, és cigizek tovább.

– Azt hittem, valahogy jobb lesz. Kicsit trendibb.

– Nem – mondom.

Valami mást vártam. Itt nincsenek ilyesféle autók. Egyszer végre én lehettem volna az egyetlen. De a fakormány olcsónak tűnik most, mint valami béna guberált darab. Pországuak az ülések. Szeretnék kimászni az autóból, elmenni, egyedül lenni.

Mortensen oda-vissza sétál, részletesen megszemléli a munkát. A bal hátsó sárhányónak támaszkodik, és hintáztatja a kocsit, hogy ellenőrizze a rugózást.

– Ez itt egy rohadt svéd, mi? – mondja nekem.

– Az én svédem – mondom.

– Szép munka. Szép.

Mortensen a Harleyk és az autók felét biccent.

– Dumálunk egyet?

Látom magam előtt az Amazont, az Impalával szemben felállítva. Feltekerem az ablakot Mortensen holdvilágképe előtt, elhajtok, kimerültebben, mint a hosszú téli menetek után.

Anya a tó felőli lejtőn, egy kövön ül. Beborult. A magas felhők úgy fénylenek, mint a réz. Leülök mellé. Már egy kicsit be van csípve, de még nem eléggé.

A tó fölött, a felhők hasadécai között fénylegyező nyúlik le a sötét vízig.

– Mitől félsz? – kérdezem.

– A naptól. A felébredéstől.

– Mire gondolsz?

– Arra gondolok, hogy a földgolyó bármelyik pillanatban megszűnhet forogni. Hogy egyszer csak hirtelen nem érzem a súlyom, és kisodródok, el a földtől.

– Ne törődj ilyesmivel – mondom.

A fény úgy bukik át a felhők sűrű fátyla alól, mint hosszú csikokra vágott aranypapír. Nagy, világos foltok fénylenek a tavon. Vihar lesz, korán kezdődik az idén. Azelőtt sohasem láttam ilyennek. Meginog a lábam, mintha egy szellőkés belém kapott és hátrataszított volna.

– Férfira lenne szükséged, egy rendes férfira – mondom. Azt mesélem, kitalálva egy történetet, hogy a városban találkoztam egy kedves, régi

iskolai barátnőjével. Csak fel kellene hívnia.

Az udvaron Raggen vár.

– Nélkülem avattad fel!

Körben járkal a murván, és remeg a keze.

– Nekem is ott kellett volna lennem, melletted ülnöm – sistereg.

– Hazudnom kellett. Egyedül akar-tam vezetni.

Hagyom, hogy kitombolja magát. Egyre inkább leköti figyelmét az Amazon. Elszáll a mérge, megváltozik az arca, kinyílik, és kisfiúszerűvé válik. Az ajkát beharapva csodálja a pirosan fénylő acéltömeget.

– Ez nem lehet igaz – mondja melegen, mint valami idős hölgy.

A motorháztetőre teszi a kezét.

– Kipróbálad később? Még ma?

– Megveszed az autót? – kérdezem.

– Haha – mondja.

– Komolyan gondolom. Mennyit adnál érte?

– Nincs pénzem. Hagyd már!

Nem veszi le szemét a kocsiról.

Ha mondok valamit, azt komolyan is gondolom. Esküszöm. Megkapod harmincezerért.

– Harmincezer? Harminc?

Most Raggen arra gondol: ez meghülyült.

– Senki sem ad el egy ilyen autót harmincezerért!

– Meg tudjuk beszélni. Részletre megkapod.

Hozok töltőtollat és papírt.

– Írjam vagy ne írjam? Lehet, hogy meggondolom magam.

Beletúr a hajába és leveri a nap-szemüveget a fejről, de észre sem veszi, hogy leesett. Bólint, és rekedtem megszólal: Igen, na, írjad.

Megírom, odanyújtom a papírt és a tollat, odaírja a nevét.

– Itt áll feketén-fehéren. Most már nem tagadhatod le – örvendezik a papírral hadonászva. Azt válaszolom, igaza van. Raggen úgy lengeti a papírt, mintha valami embertömegnek mutogatná, rámutat, és mosolyog a csűr, a ház, a fák és a murva felé.

Indítja az autót, felbőg a motor, és elrobog köszönés vagy integetés nélkül. Így van jól. Már látom is magam előtt, ahogy pár év múlva Raggen és Kim a piros Amazonban úton vannak Svédországban. Szeretik és nyúvik egymást, olcsó bort isznak és az üvegeket a hátsó ülésre dobják, csókolózásuk beleég az eredeti huzatba. Kívül országúti és városi vad kalandozások hegei borítják az autót, a sárhányók olyanok, mint a hullámvasút, a hűtő-rács töredezett, a krómozás lekopott. Mögöttük teljes hangerővel 40 watt dübörög, elnyomva a motor reszelős csikorgását. Verekszenek, hazudnak és szeretkeznek az autópihenőkben az őszi szürkületben, és addig hajtják az Amazont, amíg csak roncs nem lesz belőle. Ennek így kell lennie.

Kőszegi Dóra fordítása

Posta Ákos István

Ismeretlen európai miniállam

A Feröer-szigetek

Történelem és politika. A Feröer-szigetokről talán csak a skandinávisták és a filatelisták hallhattak valamit is, hiszen nem túl ismert államocská ez. Hihetetlenül széles körű autonómiával rendelkező szigetcsoport Skócia, Norvégia és Izland között. Területét tekintve (247 000 négyzetkilométer) feleakkora, mint a legkisebb magyarországi megye, Komárom-Esztergom, lakossága pedig körülbelül 48 000 fő (2005. júniusi adat). Önálló kormánya, bélyegkiadása, pénzneve van. Itt székel a világ legrégebbi parlamentje, a 900 óta működő Løgting, mely ugyan nem folyamatosan tudott hatalmat gyakorolni, de tradicionálisan a legrégebbi parlamentnek tekinthető. Jelenleg Dániához tartozik, de 1948 óta autonóm, a CEPT és az Északi Tanács önálló tagja, bár ennek jogszerűségét Dánia vitatja, hiszen nemzetközi szervezeteknek, mint amilyen az Északi Tanács is, csak független, teljes mértékben szuverén országok lehetnek tagjai. Ezzel kapcsolatban heves viták vannak a dán miniszterelnök, Anders Fogh Rasmussen és a dán parlament két feröeri képviselőjének egyike, a balliberális szeparatista Høgni Hoydal, volt feröeri miniszterelnök-helyettes, jelenlegi ellenzéki vezér között. A szigetcsoportnak külön rendszáma (FO), internet-domain-kódja (.fo) van. Ennek ellenére Magyarországon, mondhatnók, egyáltalán nem ismert, eddig csupán egyes antológiákban szerepelnek, illetőleg az ELTE professzoraként dolgozó Bernáth István fordításában jelent meg William Heinesen *Elátkozott muzsikuskok* című regénye (Polar Kiadó), valamint a nemrégiben elhunyt disszidens Mervel Ferenc fordításában egy feröeri irodalmi összeállítás, melyben saját fordításokat közöl az 1900 és 1950-es évek vége közt született, népszerű szerzőktől (Magyar Napló 1999 szeptember). Régebbi feröeri irodalom eleddig egyáltalán nem volt olvasható magyar nyelven.

Sokáig csak kizsigerelt, lényegében véve csak vegetáló gyarmat volt, mondták is sokszor, hogy „Koppenhága utcái feröeri bálnazsírral vannak kivilágítva”. Az 1600–1800-as évek közt fennálló dán kereskedelmi monopólium ellen lázadt legnagyobb hősük, Pál Nólsoy.

Talán Feröer az egyetlen ország, ahol a második világháborúnak csak pozitív hozadéka voltak. Feröert az angol csapatok szállták meg, míg Dániát a németek, így a két terület között a kapcsolat lényegében véve elhalt. Mivel az angolokkal kereskedni tudtak, stratégiai fontosságú lett a német cirkálók által elzárt Angliának az északról érkező élelmiszer-utánpótlás. Ennek következtében hamar elkezdett gazdagodni az ország, hiszen lakói szabadon kereskedhettek, ráadásul nagy felvevőpiaca is volt a halászati termékeknek. Az ország egyetlen repülőterét is ekkor építették. Mivel a dánoknak nem volt lehetőségük a szigetvilág életének befolyásolására, s az angol megszállók sem szóltak bele a közigazgatásba, a világ legalapvetőbb princípiuma, a szubszidiaritás juthatott

érvényre, jobban is, mint másutt. (A szubszidiaritás ilyen fokú manifesztálódása természetesen nemcsak a történelmi helyzetből, hanem a természetföldrajzi adottságból is következett.)

A háború után nagyon nem akaródzott visszazokni ebből a természetes állapotból a régi elnyomásba, s hamarosan kiharcolták maguknak az autonómiát, így 1948 óta létezik Feröer mint önálló entitás, független törvényhozással, amelyben mindenről szabadon dönthetnek, mindaddig, míg az adott ügy nem érinti Dániát. Hivatalosan az államfő a dán királynő, de a gyakorlatban egy az általa delegált személy, az úgynevezett birodalmi ombudsman tölti be ezt a szerepet, aki tagja a parlamentnek, de nincs szavazati joga. Az összes feröeri törvényt láttamoznia kell, hogy érvényre juthassanak. Éves jelentést készít a gazdasági fejlődésről, illetve kétévenként elkészíti a feröeri törvények jegyzékét. Jelenleg a posztot Søren Christensen tölti be. A Feröer-szigeteket a dán parlamentben két képviselői hely illeti meg. A miniszterelnök Jóannes Eidegaard.

A feröeri politikai élet fő választóvonala a Dániához való viszony kérdése. Vannak unionisták, és vannak szakadárok. Mindkét oldalon találhatóak polgári, liberális, szocialista pártok egyaránt. A parlament ülései nyilvánosak. A harminckét fős helyi törvényhozásban jelenleg hat párt képviselteti magát: a radikális szakadár és balliberális Tjóðveldisflokkurin, a szakadár és polgári Fólkaflokkurin, a szociáldemokrata unionista Javnaðarflokkurin, a keresztényszociális unionista Miðflokkurin, a szociálliberális szakadár Sjálvstýrisflokkurin és a liberális unionista Sambandsflokkurin.

Feröeren erős a civil szféra is. Egyik legjelentősebb csoportosulás az Amnesty International feröeri tagozata, amely 1965-ös alapítási dátumával a világon az elsők közé tartozik.

Gazdaság. A feröeri gazdaság alapja a halászat, amely az export több mint 90 százalékát adja, valamint a birkatenyésztés. Újabban az olajkutatás is jelentőssé vált. Az egy főre eső GDP 2001-ben 22 000 amerikai dollár volt.

A feröeri gazdaság a széles körű autonómia elnyerése után gyorsan fel lendült, majd egy, az NSZK-hoz hasonló gazdasági csodát valósított meg, s egészen a nyolcvanas évek közepéig teljes foglalkoztatottság volt, és utána is sokáig 1-2 százalékos volt a munkanélküliségi ráta.

A munkabérek is a gazdasági fejlettségnek megfelelőek. Egy munkás 112,52, egy kisiparos 129,93, egy hivatalnok 137,63, egy tisztviselő pedig 175,44 koronát keres óránként. Viszonyításképp álljak itt egy-két ár is. Egy liter tej 10 korona, egy kenyér 22 korona, egy üveg sör 8-10 korona.

Az energiaellátás területén független, még tartalék energiát is termel.

Mivel nincsen katonasága, hadi kiadások egyáltalán nincsenek.

A feröeri gazdaságtörténetnek egy igen érdekes periódusa a második világháborút követő időszak. Az NSZK-ban Wirtschaftswunderzeitként emlegetett időszak, a konjunktúra sokak számára a történelem egyik legjobb időszakának számít. Ez az időszak nemcsak a meggyalázottsága és szétszaggatottsága ellenére emelkedő NSZK számára volt a nullából a csúcsra jutás periódusa, Feröer is ekkor vált csak vegetáló szigetecsoporthoz erős gazdaságú, fejlett orszaggá.

A briteknek szállított élelmiszer-utánpótlásokon gazdagabbá lett feröeriek úgy döntöttek, hogy hatalmas beruházásokba kezdenek. Felépítették a közút-

hálózatot még az egészen piciny falvakhoz is. Az életminőséget is javították, egyetemet, rádiót, televíziót alapítottak, kikötőket építettek és fejlesztettek. Ez a sosem látott, radikális fejlődés ugyanakkor több költséggel járt, mint amennyi tartaléka volt az országnak, ezért hitelekért folyamodott, és a kilencvenes évek elejére Dániánál eladósodott. A válság csúcspontja 1993-ra tehető. Ekkor leállítottak munkálatokat, így például Gásadalurnak, a legkisebb falunak nincs közúti összeköttetése, de a rendszer nagyjából kiépült. A Kondratieff-ciklussal összhangban a kellő időintervallumot helyesen használták föl. Összevetésül: Magyarország a hasonló pénzzuttatásokat a diktatorikus rendszer működtetésére fordította, a teljes foglalkoztatottság pedig nem fedett valós fejlesztéseket. Ehhez persze hozzá tartozó tény, hogy a dán és a szovjet megszállás mentalitása között nagy mértékű különbség van. A megszállás szó Dánia esetében jelenleg már vitatott is, az unionista és a szeparatista pártok eltérően értelmezik, hiszen jogilag valóban nem független állam Feröer, ugyanakkor Dánia a belügyekbe nemigen szól bele, bár korántsem zökkenőmentes az országrészek viszonya. Ugyanakkor az is jellemzi a kapcsolatot, hogy a szigetvilág tulajdonlásáért évi 200 000 amerikai dollárt fizet a miniállamnak.

Sport. Feröer eddig még nem volt önálló résztvevője az olimpiai játékoknak, ugyanakkor futballválogatottja önálló és a paralimpiai játékokon Sydneyben már képviseltette magát önállóan Heidi Andreasen (szül. 1985. december 18-án) személyében. Heidi születésétől fogva térdtől lefelé béna. Első sikerét Európa-bajnokságokon szerezte, először Braunschweigben, majd Sheffieldben. Sydneyben a paralimpián négy érmet szerzett (három ezüstöt, egy bronzot). 2001-ben aranyérmes lett a stockholmi EB-n. 2002-ben jelölték a legjobb fogyatékos sportoló címre, csekély különbséggel maradt a holland tolószékes teniszezónő, Esther Vergeer mögött a második.

2004-ben hazája egyetlen paralimpiai képviselőjeként és egyben zászlóvivőjeként szerepelt. Ekkor egy bronzérmet szerzett.

Jelenleg két világcsúcsot is tart. 200 méter szabad és 50 méter pillangó.

A sport világában Feröer az FRO rövidítéssel szerepel.

Gasztronómia. A feröeri gasztronómiában a tenger gyümölcsei igen fontos szerepet kapnak. Minthogy a Golf-áramlat különösen kedvező klímát teremt, rengeteg halfajta él a környékbeli vizeken. Emellett a páratlanul gazdag madárvilág is szolgál élelemmel mind tojás, mind hús formájában. A juhállomány az emberi populációét is jelentősen meghaladja, a 47 000 emberre több mint 60 000 juh jut. A növénytermesztés lehetőségei jóval korlátoltabbak, a két fő kultúrnövény a rebarbara és a burgonya (receptek a borítóbelsőn).

Hitélet. Feröer az ősi természetkultusz, a skandináv-germán politeista hit után 999-ben Sigmundur Brestisson térítése nyomán vette fel a kereszténységet. Sigismund tevékenységével zárul a nevezetes Feröer-saga, mely Izlandon keletkezett, és a feröeri őstörténet legjelentősebb forrásanyaga. A feröeri őstörténet motívumai mind a mai napig élnek a néphagyományokban. Egyik legjelentősebb motívum az Yggdrasil, az életfa, mely analóg az ősmagyar mitológia életfájával vagy az asztrológiában az MC-IC-tengellyel.

A lakosság 84 százaléka evangélikus, 7-10 százalék tartozik a skót William Gibson Sloane prédikátor által 1900 körül alapított testvéri közösséghez. A szigeteken hetven római katolikus él. A Bahai egyház is jelen van a szigeteken pár hívővel.

Rádió, tévé. A Feröer-szigeteken egyetlen televízióadó, a Sjóntvarp Foroya (svf) sugároz műsort. Három rádióállomás működik: a közszolgálati Útvarp Foroya, a kereskedelmi Rás2 és a klerikális Lindin. Mivel ilyen kevés saját csatornával rendelkeznek, világszerte itt van a legtöbb embernek műholdvevő berendezése, illetve Észak-Európában itt építették ki először a DVB-T rendszert, azaz a digitális földfelszíni televíziós műsorszórást, amellyel 2002 óta huszonhét tévéprogramot sugároznak. Tervezik egy második hazai tévécsatorna elindítását is.

Zene. A feröeri zene egyedülálló a világon. Minthogy földrajzilag periférikus, ráadásul mindenütt óceán által övezett terület, nemigen érték kölcsönhatások a népzénet, így egészen archaikus dallamok is megmaradhattak változatlan formában. Ilyen különlegesség az a körtánc is, amelyet több tudós leírt, köztük V. U. Hammershaimb is, akiről bővebben a szépirodalmi fejezetben esik szó.

Teitur Lassen a legismertebb feröeri férfi zenei előadóművész 1977-ben Tórshavnban született. Gimnáziumi éveit Dániában töltötte, majd tizenhét évesen Londonba költözött, hogy angol nyelvtudását felfejlessze. Első lemezét, a *Sólin og Regnidet* feröeriül írta, többi korongja anyagát angolul. (A lapszám utolsó két oldalán a vele készült interjút olvashatják.)

A népzene a mai művészekre is erősen hat. Az egyik leghíresebb feröeri énekművész, **Eivør Pálsdóttir** (1983), aki a népdalok dallamvilágát vegyíti a jazzes-bluesos, sőt, akár a metálosabb hangzással.

Lena Anderssen stílusa leginkább a brit és ír popzene főbb csapatainak (B*-Witched, Texas, Bellefire) és a hasonló német Wonderwall stílusához hasonlít.

Gudrun Sólja Jacobsen (1982) Alainis Morisette-t, a magyar származású kanadai világklasszist tartja példaképének, de véleményem szerint Jewel művészete is nagy hatással van rá. Elementáris erejű hangjával és kitűnő zenei stílusával teljes joggal nyerte meg a Stjerne for en aften versenyt, amely Dánia Megasztár-variánsa, amelyre egész Dániából, illetve a külbirtokokról is érkeztek a versenyzők.

Az ország fejlett zenei kultúrájára jellemző, hogy a komolyzene is igen kedvelt, s hogy a legnevesebb külföldi művészek (például a jazzidol Lisa Ekdahl, a rock-klasszikus Europe, a technos Darude) is fellépnek fesztiválokon.

A komolyzenében, a jazzben és a rockban egyaránt tevékenykedő művész Kristian Blak, aki gyakran komponál az Yggdrasil (Életfa) nevű hard-rock zenekar számára. Az Yggdrasil zenélt már együtt Eivørrel, sőt közösen is koncerteznek.

Kétévenként kerül megrendezésre a Prix de Foroyar, ami a Ki mit tud? és a Megasztár helyi variánsa.

Az összeállításban olvasható egy tárca Elin Heinesentől is (Jens Pauli Heinesen lánya), aki a nyolcvanas évek egyik feröeri popcsillaga.

Több évtizede van a pályán a neves ének- és színművész, Annika Hoydal (Høgni Hoydal volt miniszterelnök-helyettes nagynénje). Megzenésítette többek között William Heinesen verseit is.

Film. A Feröer-szigeteknek van önálló filmgyártása is. Legjelentősebb rendezőjük, az 1957-es születésű Katrin Ottarsdóttir az első feröeri, aki filmakadémiát végzett. 1989-ben ő forgatta a legelső feröeri nagyjátékfilmet, *Atlantic Rhapsody* címmel, mellyel rögtön több nemzetközi fesztiválon is díjat nyert. Az első feröeri road movie-t, az 1999-ben készült *Bye Bye Bluebird* című szatirikus hangvétellű filmet szintén ő alkotta, amellyel elnyerte a Lübecki Északi Filmnapok (Nordische Filmtage, Lübeck) fődíját.

Eddig összesen hét nagyjátékfilm készült 1989 és 2005 között. A Feröer-szigetek filmgyártása nem túl kiterjedt, de műfaját tekintve sokszínű; akad köztük irodalmi adaptáció (Barbara), road movie (*Bye bye Bluebird*), dokumentum-játékfilm (*Atlantic Rhapsody*), filmdráma (*Schneeland*). A legutóbbi egy 2005-ös gyártású feröeri-NSZK koprodukció.

Legismertebb színészek Hildigunn Eyðfinnsdóttir, Katrin Ottarsdóttir lánya, aki a *Bye Bye Bluebird* egyik protagonistája, valamint Johan Dalsgaard, aki a Hin Stuttligi Flokkurin nevű parlamenten kívüli párt alapítója.

A feröeri televízió is készít sok filmes anyagot, de ezek természetesen nem mozi-, hanem televíziós forgalmazásra készült műsorok, melyek közül a híradót, a hetente jelentkező sportműsort és a szintén heti rendszerességű, kiemelkedő színvonalú kulturális magazint bárki szabadon letöltheti az internetről is.

A Duna Televízió *Minoritates Mundi* című sorozatának stábja két részből álló dokumentumfilmet készített a Feröer-szigetéről. A rendező Cselényi László volt. Itt forgatott filmet Andits Petra, aki a mindennapok szemszögéből mutatta be az ottani természettiszteletet és hitéletet. A film *Észak-atlanti vacsora* címmel megtekinthető a www.freetv.hu honlapon. A National Geographic is a műsorára tűzött már saját gyártású dokumentumfilmet.

Szépirodalom. Feröer magas szintű könyvkultúrával és irodalommal rendelkezik. A világ összes nyelve közül a feröerit a legmagasabb az egy főre eső kiadott könyvek száma.

Az irodalmi műveltségnek nagy hagyományai vannak, legismertebb írójuk, Heinesen mutatta be, a Bernáth István fordításában magyarul is megjelent, eredetileg dán nyelven írt regényében, az *Elátkozott muzsikusokban*, hogy a régiek is mennyire műveltek voltak, s hogy ebben a világ forradalmaitól, politikai viharaitól elzárt „elefántcsonttorony”-ban mennyire tájékozottak voltak a világ irodalmáról, mindennemű politikai-közéleti hatások nélkül.

Jesper Rasmussen Brochmand (1885–1965) 1603–08 közt külföldön tanul, majd 1610-től Koppenhágában tanít teológiát. 1639-től a tengeri vidék, a Seeland püspöke. Áhítatos könyveket és tankönyveket ír. *Huspostille* című kötetét egészen az 1900-as évekig minden feröeri templomban használták.

Thomas Kingo (1634–1703) 1658-tól teológus, házitanító és községi lelkész. 1677-ben Fünen püspöke lett. Sokoldalú barokk költő. Az egyházi témák mellett számos humoros költeményt és tájleírást is alkotott. 1699-es keltezésű egyházi daloskönyvének felbecsülhetetlen jelentősége volt Feröer egyházi életében 1900-ig. Voltak olyan versek is, melyek folklorizálódtak, s egy Graba nevű amatőr ornitológus jegyezte le őket, mielőtt kivesztek volna a köztudatból. A következő versszöveg is Kingo fentebbi kötetéből származik:

*Istenem, Te tudod, mi kell nékem!
 Boldogságom kezeidben,
 S hogy a világ miben szenved hiányt,
 Már látod is; Lelkem mi kell még?
 Rendelkezzék csak az Isten!*

1766. október 11-én született Feröer legnagyobb nemzeti hőse, a polihisztor **Pál Nólsoy**, aki tengerész, kereskedő és költő is volt. Autodidakta módon szerezte műveltségét. A Rybergs Handel nevű dán kereskedelmi monopólium üzletvezetője lett. 1804-ben építette meg a Royndin Friða („Szép Kísérlet”) nevű hajót, amellyel beutazta Európát és Amerikát. Rövid ideig Koppenhágában élt. Felismerte annak a jelentőségét, hogy a dán monopólium politikailag és gazdaságilag egyaránt függővé teszi Feröert. Ezért küzdött annak önállóságáért. Költészetében metaforikus köntösben terjesztette ezeket a gondolatokat, hogy elkerülje a cenzúrát. Amikor az éhínség idején, 1806-ban gabonát próbált szállítani Angliából Feröerre, s hajója a hazai partoknál, a Feröer északi részén lévő Sumba partjainál elsüllyedt, a tengerbe veszett. Ezt verselte meg Janus Djuurhus *Pál Nólsoy hazatérése* című balladájában.

Pál Nólsoy legjelentősebb verse a *Madár balladája*. Ez a költemény lett a szimbóluma az 1620 és 1856 közt érvényes dán monopóliummal és gyarmatosítással szembeni feröeri ellenállásnak. A csigaforgató képében a költő saját magát jeleníti meg. Azóta Feröer egyik nemzeti jelképe a csigaforgató.

Az első népmesegyűjteményt Kriza János kortársa, Vencelus Ulrichus Hammershaimb és Jakob Jakobsen együtt szerkesztette 1886–91 közt, két kötetben, mintegy ezer oldalon.

V. U. Hammershaimb (1819, Vágar, Feröer-szigetek – 1909, Koppenhága, Dánia) Feröeri népmesegyűjtő, politikus, teológus, filológus, Feröer parlamenti küldötte Koppenhágában három cikluson keresztül. Ő gyűjtött először feröeri népmeséket, népmondákat, balladákat, amelyeket sajtó alá rendezett és kiadott. Habár német származású, dán nemzetiségű volt, feröeri identitásúnak vallotta magát, és az irodalmi nyelv megalkotójaként vált híressé. Régebben a feröeri százkoronás címetlen is az ő portréja volt.

Jakob Jakobsen nyelvész volt, akinek az írott nyelv szabályainak megalakításában volt fontos szerepe.

Az első lapot, a Faeringtiderne című, mindössze kilenc lapszámot megért, majd betiltott újságot a politikus-bíró **Niels Cristopher Winther** (1822–1892) adta ki, aki egyben képviselő is volt, mégpedig 1851–57 közt a koppenhágai Folketingben, 1852 és '57 közt pedig az újonnan összeült, 1812-ben feloszlatott helyi parlamentben, a Løgtingben is.

A Patursson család sok nagyságot adott Feröernek. Súsanna, Jóannes és Sverri Pál Nólsoy ősunokái voltak. Az egykori Patursson-uradalom, amely korában a legnagyobb és leggazdagabb volt az egész szigetvilágban, ma emlékműzeum.

Súsanna Helena Patursson (1864, Kirkjubøur – 1916, uo.) író, feminista harcos. A szigetek egyik legmódosabb földbirtokoscsaládjába született, mindkét fiútestvéréből híres értelmiségi lett. Mindhármójuk magánúton végezte tanulmányait. Helena Koppenhágában tanult jogot, s két évig jogi

asszisztensként dolgozott. Hazatérvén a feröeri sajtó egyik úttörője volt, a korai lapokban sorra jelentek meg kisprózái *Oyggjarnar* (A Szigetek) címmel megalapította és szerkesztette az első női magazint, amely 1905 és 1908 közt jelent meg. Írt könyvet a lakáskultúráról, a konyhaművészetről (ezek a témák hangsúlyt kaptak a folyóiratban is), összeállít egy receptgyűjteményt, valamint önéletrajzi motívumokból merítkezve megírta az első feröeri drámát. Harcol a nők politikai emancipációjáért, de ennek beteljesítését még a politikai életben nagy súllyal rendelkező testvérei sem tudták foganatosítani. A rengeteg munka felőrölte erejét, s fiatalon elhunyt.

Jóannes Patursson (1866, Kirkjubøur – 1946, uo.) földbirtokos, költő, népnemzeti politikus, a Norvégiában folytatott mezőgazdasági tanulmányai során ismerte meg a norvég nemzeti mozgalmakat, amelyek az eldánosodó nyelv megtartásáért és a független Norvégiáért küzdöttek. Mindkét terület a dánok fennhatósága alá tartozott. Feröeren nem sokkal azelőtt szűnt meg a dán kereskedelmi monopólium (1856-ban), s a lakosság érezte, hogy mennyire előnyös a gazdasági függetlenség. A nevezetes 1888-as karácsonyi találkozón született meg a feröeri függetlenségi mozgalom. Ezen a találkozón hangzott el először az akkor huszonnégy éves Jóannes által írt mozgalmi himnusz, a *Nú er tann stundin komin til handa* (Most eljött az idő, hogy kereskedjünk). 1906-ban megalapítja a Sjalvstýrisflokkurint, 1939-ben pedig a Fólkaflokkurint, vagyis a Önrendelkezési, illetve a Néppártot. Költészetének elsődleges ihletője a függetlenségi mozgalom; költészete elsősorban politikai költészet.

Sverri Patursson (1871, Kirkjubøur – 1960, uo.) volt az első feröeri prózaíró és egyben jelentős ornitológus is. 1898 és 1900 közt jelentette meg madártani lapját, a *Fuglaframit*, amelyben külföldi szakirodalomból fordított és szakmai cikkeket publikált. 1914-ben lefordította Defoe *Robinson Crusoe* című művét. Az ő kezdeményezésére avatták március 12-ét, amikor általában a nemzeti állatnak számító csigaforgató elsőként érkezik a szigetekre, nemzeti ünneppé.

A Djurhuus fivérek különösen fontos irodalmi tevékenységet folytattak.

Janus Djurhuus (1881, Tórshavn – 1948, uo.) képzett jogász, az első modern feröeri költő. Tökéletesen tudott latinul és ógörögül. Költészetére is ezek a kultúrák hatottak a legnagyobb mértékben. Lefordította feröerire az *Iliászt*, s ő alkotta meg az első feröeri verseskötetet is. Művein erősen érezhető azoknak a romantikusoknak a hatása is, akiket fordított, így ő nemcsak a modern irodalom megteremtője, hanem a nemzeti romantika nagyja is. Költészetében a modernebb, szabad verses formák archaikus nyelvezettel keverednek. Öccse, **Hans Andrias Djurhuus** (1883, Tórshavn – 1951, uo.) költő, pedagógus. Elsősorban gyermekversei tették híressé. 1919-től haláláig a feröeri pedagógiai iskola docense. Ha testvéréhez viszonyított helyzetét akarnók meghatározni, akkor Janust inkább mint nagyon tisztelt, nagyra becsült költőt, Hans Andriast pedig inkább mint közkedvelt költőt lehet jellemezni. Irodalmi munkássága mellett tankönyvek szerzőjeként is dolgozott. Több közhasznú szervezet elnöke (például Gyermeksegély Alap, Feröeri Színművészeti Társulat, Feröeri Múzeumi Társaság, Nemzeti Könyvtár) Feröer irodalmi lapját, a *Varðin*-t is szerkeszti. Több kötetének illusztrátora William Heinesen.

Jørgen-Frantz Jacobsen (1900–1938), a fiatalon, tuberkulózisban elhunyt író-költő írta meg az egyik legjelentősebb feröeri regényt, az 1997-ben Nils Malmros rendezésében feröeri produkcióban egyaránt filmre is vitt *Barbara* címűt, amelyben egy valós személy, Beinta Broberg (1667–1752) életét dolgozza fel. A regényt már 1961-ben NSZK produkcióban, Frank Wismar rendezésében is megfilmesítették, *Barbara – vad, mint a tenger* címmel.

Jacobsen egyébként Koppenhágában tanult történelem–francia szakpáron, és a Politiken zsurnalisztája volt. Huszonkét évesen betegedett meg tuberkulózisban, ezért élete további részét többnyire különböző gyógyintézetekben töltötte. Jelentős és még máig is csak részben feldolgozott és kiadott levelezése unokatestvérével, William Heinesennel.

William Heinesen (1900–1991) a legismertebb feröeri író, költő, grafikus, írófejedelemnek számít. Életének legnagyobb részét a fővárosban, szülővárosában, Tórshavnban élte le. Főként anyanyelvén, dánul írt. Tanulmányait a koppenhágai kereskedelmi iskolában végezte, de nem fejezte be, s apja üzletében lett levelező. Emellett írt, később kizárólag írásaiból és könyvillusztrációiból élt meg. Tagja volt a parlament kulturális bizottságának, és a helyi színházban is dolgozott. Nobel-díjra jelölték. 1965-ben elnyerte a legrangosabb skandináv díjat, az Északi Tanács irodalmi nagydíját. 1991-ben, szülővárosában hunyt el.

Christian Matras (1900–1988) a feröeri egyetem nyelvészeti tanszékének első vezetője volt. Ónorvégból szerzett doktorátust, és a legjelentősebb munkájában Feröer nyelvészeti és kulturális sajátosságait veszi górcső alá. A feröeri természet sokszor adta témáját alkotásainak.

1901-ben született **Heðin Brú**, aki szintén jelentős író-műfordító (Shakespeare: *Hamlet*, Gottfried August Bürger: *Münchhausen*, Dosztojevszkij: *Karamazov testvérek*, Emily Brontë: *Üvöltő szelek*). Eredeti neve Hans Jacob Jacobsen, művésznevét 1930-ban vette fel, mikor első regénye megjelent. Legjelentősebb regénye magyarul még nem jelent meg. Címe *Feðgar á ferð*, angol fordításban *Az öreg és a fiai*. Ez az első olyan feröeri regény, amelyet angol nyelven kiadtak. Ez egyben a legolvasottabb feröeri regény, sőt, az évszázad könyvének is megválasztották. A népszerű regény arról a társadalmi folyamatról, jelenségről szól, ahogyan a hagyományos agrártársadalomból fejlett halásztársadalommá alakul Feröer. Hedin Brú fordította le a neves irodalomkritikussal, Rikard Longgal együtt a feröeri ősmítoszt, a Feröer-sagát. 1987-ben hunyt el.

Az első irodalmi lap a Varðin (Útjelző), amelynek főszerkesztői többek között Rikard Long, Heðin Brú és Hans Andrias Djurhuus voltak A Varðin a XX. századi és mai feröeri irodalom nagyjainak fő publikálási helye. 1921 óta jelenteti meg az azonos nevű, 1912-ben alapított kultúregylet. Későbbi alapítású és szintén jelentős a Brá (Figyelő) című lap. Egyes fővárosi lapoknak irodalmi mellékleteik vannak.

Gudrin Helmsdal 1941-ben született Tórshavnban, ahol ma is él és dolgozik. '53 és '67 közt Koppenhágában élt. Ápolónővéri képezése van, és a feröeri egyetemen nordisztikát is tanult.

Napjaink legjelentősebb esztétája, filológusa, irodalmára az 1952-es születésű **Malar Marnersdottir**, aki a feröeri egyetem (Fródkaparsetur) exrektornő-

je, a feröeri irodalom professzora. Megírta – többek között – Súsanna Helena Patursson monográfiáját.

Jóanes Nielsen 1953-as születésű író. Több verses-, novella- és esszékö-tete jelent meg.

Maria Meinhardsdottir 1985. augusztus 4-én született. Söldarfjörðurban él. (Versét Assa Færø angol nyersfordítása alapján ültettem át magyarrá.)

Teitur Lassen

Csak elmerengtem...

*Csak elmerengtem, hogy már mióta nem láttalak
Egy érzés bennem, hogy szeressük egymást, ebelyett
csak merengtem, csupán merengtem
Ezernyi képem van, köztük melyen abban a ruhában vagy, melyben táncoltál
De én a tompa fényben félénken fotóztam, majd csak a képekben gyönyörködtem,
S csak magamba süppedtem, csupán magamba süppedtem.
A távolságon gondolkodom, abelyett hogy megcsókolnálak
Énekes vagyok dal nélkül
Minél tovább várok, annál hübb maradok
Én, én csak elmerengtem, csupán merengtem,
hogy ez egy süllyedő hajó
Igen, untatnak a képeslapok,
különösen az a kutyás és cupidós
kimerít, hogy bívlak s hiányzol,
s álmodom, hogy szeretkeztünk
Ne értsd félre, még mindig szeretlek,
Belül mélyen érzem,
hogy szeretjük egymást, ebelyett
csak merengtem, csupán merengtem
A távolságon gondolkoztam, abelyett hogy megcsókoltalak volna
S az idő ennek ellenére fut
Ha várok, annál hübb maradok, bébi, csak merengtem
csupán merengtem
Azon, hogy kimerít, hogy csak betente egyszer bívlak,
s csak gondolkodom a távolságon, abelyett hogy megcsókolnálak.
Merengek, s magamba süppedek. Kétségbeesetten magamba süppedek.*

Maria Meinhardtsdottír

Elvakítva

*Üresen, de már gondolatoktól telten
Csöndben, de zajtól zsongó fejjel
Üresen*

Csend. Mosolygó csend.

És nem éred el! De hiszen el sem akarsz élni?!

*De belül égő szárnyasugár
súg gúnyosan:
már mióta hallhatnád
de nem hallod!*

Nem virág

*A virág tökéletes és szép
A virág boldog
Ő nem virág
Akarva sem*

*Olykor-olykor, mikor mosolyog
Virággá sarjadna
De elbervad rögtön
Mintha mi sem történt volna
S mintha senki sem látta volna meg
Ismét egyedül*

*Pedig...
Csak nem látja meg
Mert a szándék lassan, lassan
elveszett*

*Nem tudja, milyen
Rózsa lehetne
Mert az eszméje
Vakká tette.*

Venceslaus Ulricus Hammershaimb

A fókánó

(Feröer-szigeteki népmese Hammershaimb gyűjtéséből)

A fókák olyan emberek, akik öngyilkosok lettek, mégpedig úgy, hogy a tengerbe vetették magukat. Egyszer egy évben, vízkeresztkor, levethették fókabőrüket, és emberi alakjukban látszottak. A szirteken, a tengerben vagy a barlangokban körtáncot jártak, s játszadoztak.

Mesélik, egy ifjú Mikladalur faluból, Kalsøy-szigetről hallotta, hogy a fókák minden évben az egyik, a falu közelében lévő barlangban ropják táncukat, és elhatározta, elmegy, hogy megnézze, valóban így van-e.

A fiú elrejtőzött, és mikor a nap lenyugodott, hirtelen a part felé úszó fókák csoportjára lett figyelmes. Azok, amint a szárazföldre értek, levetették fókabundájukat, s a parton hagyták őket. Tényleg emberként néztek ki.

A fiatalembernek nagy örömet, szórakozást jelentett, hogy a szirt mögül rejtőzve megfigyelhette a fokaembereket. Amint ott heverészett, hirtelen megpillantott egy különlegesen gyönyörű lányt, aki éppen akkor tárlukozott ki fókabőréből. Azonnal belé szeretett. Megjegyezte, hogy a lány a levetett fókabőrt hova tette, odaosont, magához vette a bőrt, majd ismét a sziklák közé bújt.

A fókák végigtáncolták és végigmulatták az egész éjszakát, majd hajnalhasadáskor a partra mentek, hogy ismét útra keljenek.

De a fókalány nem találta bőrért sehol sem. Mikor már az egész partszakaszt tűvé tette érte, jajgatni, zokogni kezdett. Amikor felkelt a Nap,

észrevette, hogy bőre a fiúnál van. Zaklatottan odaszaladt. Könyörgött a fiúnak, hogy adja vissza bőrért, de az tiltakozott. A bőrt magával vitte házába, s a lánynak nem volt más választása, mint követnie.

A fiú magához vette a lányt, s attól kezdve férjként és feleségként éltek. De a fiúnak mindig gondosan ügyelni kellett, hogy a lány ne férhessen hozzá a bőrhöz. Egy ládába tette, jól bezárta, s a kulcsot mindig magánál tartotta.

Egyik nap éppen halászni volt a tengeren. Mikor egy halat húzott be a csónakjába, a keze a nadrágszíjhoz ért, ahol a kulcs szokott lógni. Nagyon megrémült, hiszen eszébe ötlött, hogy otthon felejtette a kulcsot. Mély keserőséggel a hangjában így kiáltott fel: „Ma el fogom a feleségemet veszíteni!”

A többi halász amilyen gyorsan csak lehetett, bevonta kötelét, hálóját, s sietősen a partra eveztek.

Mire a férj hazaért, a feleség már eltűnt otthonról, a gyerekek viszont otthon maradtak. A lány, mielőtt eltűnt, eloltotta a tüzet, és minden éles szerszámot elrejtett, nehogy a gyerekeknek, míg egyedül vannak, bajuk essék. Mikor mindezzel végzett, a strandra futott, felöltötte a fókabőrt, s a tengerbe ugrott.

Megtalálván a kulcsot, gondolta, kinyitja a ládát, s mikor meglátta a fókabőrt, elvesztette önuralmát. Innen ered a feröeri mondás is: „Nem tud uralkodni magán, mint a fóka, ha a bőrért látja.”

Abban a pillanatban, amint a víz-partra ért, megpillantotta azt, akivel korábban együtt volt, s a hosszú évek alatt annál a sziklánál várt rá. Mikor találkoztak, boldogan úsztak a végtelen tengerbe.

Attól a naptól kezdve mindig, mikor a főkanő valamelyik gyereke annál a partszakasznál járt, egy fóka úszott arra, hogy lássa őket, s mind biztosak voltak benne, hogy ő a gyermekek anyja.

Sok-sok év telt el úgy, hogy semmi érdemleges sem történt a férjjel, a főkanőtől származó gyerekekkel.

Egyszer azonban Mikladalur családfeleinek fókavadászatra kellett mennie ahhoz a barlanghoz.

A vadászat előtti éjszaka folyamán a főkanő megjelent férjének álmában, kérte, hogy ha kimegy a többiekkel vadászni, ne ölje meg a barlang előtt lévőket, mert az az ő fóka-férje, s a barlangban rejtőző fóka-fiakat se bántsa, mert azok is az ő fiai.

De a férjet nem gyötörte az álom, s mikor kimentek a vadászatra, minden

fókát leöltek. Mikor a zsákmányt felosztották, a fóka-férj testét s a fóka-fiak uszonyait kapta. A fóka-férj fejét és az uszonyokat megfőzte vacsorára, de mikor az étel készen állt a terített asztalon, rettenetes zaj hallatszott.

A főkanő jelent meg, az étellel teli tálat szimatolta, s dührohamban tört ki:

„Szeretett férjem feje fekszik itten, mellette Harek kézfeje, Friedrich lába! Hát, im bosszút álltál, de most Mikladalur férfiainak kell bűnhődniük! Mindaddig bele kell fúlniuk a vízbe vagy a sziklákról kell lezuhanniuk, míg annyian meg nem halnak, hogy egész Kalsøy-szigetet körülérjék, ha egymás mellé állítanánk őket.”

Ezután nagy zaj s morajlás közegette eltűnt. Soha többé nem látta senki.

Sajnos sokszor lehet hallani, hogy Mikladalur szigetén rengeteg férfi vész a tengerbe, miközben a sziklaszirteken madarakat próbál elkapni vagy a nyáját tereli. De a halottak még mindig nincsenek annyian, hogy a szigetet körülöleljék.

William Heinesen

Laterna magica

A nagy felhők, melyek a tenger felől áramlottak lassan a part felé, még fodraikon vitték a maradék sápadtlila esti fényt. A borúsán fekete sötétség beborította a tetőket és az oromzatokat, s lassan minden körvonalat elmosott. Mégis a sötétségen keresztül rajzolódott ki a kivilágított ablak íve. De nézd csak, ez az ablak nem más, mint az, amelyik az 1781-ben lebontott katolikus templom köríves ablaka volt, amely később, egy árverésen Madame Abrahamsen tulajdonába került, s most a kis, Stenbider utcai protestáns üzlet kirakataként szolgál. Világi díszeket lát az ember, ha benéz: hímzett terítők, horgolt díszterítők a szófatámlára, színezett gyöngysorok, medálok és érmék, papírlampionok, ólomfigurák, dorombok, más vidám játékok, pisztolyok, csillagszórók; minden együtt, valamelyest ódivatúan a modern idő elkényeztetett szemszö-

géből nézve. Egyszeriben a múltban találjuk magunkat, és a szegényes dolgokat gyermekien elbűvölt tekintettel látjuk. A szerény dísz életet és színt kap így, mint a régi olasz szentképeken, arany alapra festve, éneklő angyalokkal. Öröm és vágyakozás uralja világunkat ismét. Tán ez az a nap, amikor a Laterna magica búvszava örökké belénk ivódott. – Ma este elmegyünk meglátogatni Madame Abrahamsent, s megnézzük a Laterna magicáját. Már előre kimondhatatlanul örültünk. Máig sem tudom, miért, ez a két szó hihetetlen örömet okozott öcsémnek és nekem egyaránt. Semmi sem bírt olyan hatalommal, mint ezek a csábító szavak. Laterna magica! Laterna magica!

Szeles és hideg nap volt, fagyokra is hajlamos, sápadt s halovány, mint amilyenek a novemberi napok általában, mégis milyen volt! Futva hajtottuk, vezettük a hordópántot, egy fapálcával a hosszú utcákon, utakon és kicsiny közökön végig; úgy ment az egész, mint a karikacsapás. Úgy éreztük, mint ha a szerencsekeréken ülnénk. Azóta sem utazott senki sem ilyen fenséges járművön. Független vasutak, expresszvonatok, repülők és rakéták; hol van bármelyik is ehhez képest?! Az abszurd és vad hajtóvadászatot a Laterna magica hívó szava ösztökélte, s a küllők csattogása varázsolt édes zenét hozzá. Ezt a démoni eufóriát csak egy boszorkány tudja átélni. Hogy a Laterna magica valójában miképp is működik, annak hosszasan utána kéne gondolni. Annyi bizonyos, hogy valamit a színes fényekkel művel a sötétségben, s úgy alkot képeket. Valami hasonló lehetett a szabadtéri galoppban, a kerekek csattogásában, amint egy lépcsőn vagy kövön átugratott; egy, a későbbiekben meg nem ragadható mozgás. A friss tüdők, az egészséges vérkeringés, a romlatlan agysejtek ideje. Akkor még senki sem mondta, hogy az élet keserves és szegényletes.

Innen nézve mindazonáltal jóval kisebb jelentőséggel bír, hogy a Laterna magicából végül is semmi sem lett. Madam Abrahamsen nem tudta a fényt a megfelelő helyre irányítani, és a lakatos, akiért küldetett, éppen nem volt ott. Így elmaradt a bemutató, és mind a mai napig nem került sor a pótlására. A várakozás azonban, amelyet előzőleg éreztem, édes emlékként üldögél emlékeim kék szurdokában, amíg világ a világ.

Elin Heinesen

Hol is a jobb?

Öt feröeri hónap után ismét a Dán-síkságra megyek. Vegyes érzelmekkel indulok útnak, mert Feröeren érzem magam leginkább otthon. Az itteni emberek oly kedvesek! Sehol sem találhatsz ilyen kedves embereket, mint itt, Feröeren. Lehet, hogy én azért mondom ezt, mert jómagam is feröeri vagyok, de így érzek. Feröeriként jobban megértem, ha valaki feröeriül mond valamit, mint bármely más nyelven. Még a sorok közötti mondandót is, nem utolsósorban a humort.

És mégis vágyakozom messzire! A világba! Egyedül... Ha lent vagyok Dániában, akkor mindig feröeri otthonomba vágyom, ha pedig fent vagyok a szigeteken, akkor mindig le, Koppenhágába, bár ez utóbbi érzés ritkábban jön elő.

Otthon gyakran mondják, hogy igazi dánná váltam. Húsz évig éltem lent. Ez – akarva-akaratlanul – egészen biztosan hatott rám. De lent nem vagyok annyira dán, hogy dánnak neveztessek. Ott külföldinek tűnök, hiszen mindig érződik egy leheletnyi feröeri akcentus a beszédemen. Ez a nyelvi színezet sosem múlik el. Sehol sem vagyok igazán otthon – mégis mi vagyok?

Feröer iszonyatosan tetszik! Nagyon szívesen élnék Feröeren, annak ellenére, hogy kiadós viharok és szelek jellemzik az időjárását. Ez persze nem azt jelenti, hogy másutt nem vagyok szívesen, de mégiscsak Feröer a legjobb! Feröer a legjobb, nekünk, feröerieknek, de máshol is jól lehet élni. Nincs új a Nap alatt, Feröeren és lent Dániában sem! Az emberek itt is az időjárásról, a politikáról és a közügyekről tereferélnék.

De Isten ments, hogy valaki, aki kívülről jön, rosszat mondjon a feröeriekre vagy Feröerre! Az itteniek kínosan érzékenyek arra, hogyha hasonlítják a lenti viszonyokkal. Ha netán valaki valami jót mond Dániáról, azt rögtön úgy értelmezik, hogy ez kritika Feröerrel szemben, annak ellenére, hogy egyáltalán nem feltétlenül jelenti Dánia dicsérete Feröer elmarasztalását.

Például, ha megjegyzem, hogy milyen rossz az idő, akkor a mondatom végét meg sem várva letorkolnak, hogy lent sem jobb, különösen télen! Télen lent Dániában hidegebb van. Ez valóban így van, de szerintem a szélvihar és a heves esőzések éppúgy zavarók lehetnek, mind a hideg.

A feröeri időjárásnak van charme-ja, sokan azt mondják, hogy összességében jobb, mint bárhol másutt. Ez persze csak féligazság. Igaz, hogy az időjárás egészen különleges, mint például múlt vasárnap is, amikor a Földön sehol sem lehetett szebb az idő. De miért kéne mindig csak a többi feröerit nyugtatni?!

Nemrégiben egy elég abszurd szituációba keveredtem. Autóztam és csúcsforgalom volt. Álltunk, és vártuk, hogy befordulhassunk egy főbb útra, és úgy tűnt, egyhamar nem jutunk oda. Az útitársam panaszkodott, hogy mennyire megnőtt a forgalom. Mondtam, hogy ez még mindig semmi azokhoz a dugókhöz képest, amilyenekhez Koppenhágában szoktam! Ott sokszor több kilométeres sorok állnak! Ez igazán pozitív észrevétel volt Tórshavn szempontjából, de útitársam sértődötten csattant fel: „Hja, Koppenhágában minden biztosan jobb! Mintha Tórshavn nem tudna semmiben sem lépést tartani!” Magamba mélyedtem; ha hallgattam volna, bölcs maradtam volna...

Posta Ákos István fordításai